

AKADEMSKO GLASILO ZA UNIVERZNA IN JAVNA VPRAŠANJA

Mladim tovarišem, ki prihajajo

Te dni zapušča slovenske srednje šole spet nekaj sto mladih ljudi, ki se z zrelostnim izpričevalom uvrščajo med slovenske izobražence. Mnogi si bodo poiskali službe, večina pa se bo odločila za nadaljevanje študija na univerzi, da si tu pridobi najvišjo izobrazbo. To pot je šlo toliko slovenskih rodov, v večjem številu zlasti po vojni, da je postala za vedno večji del doraščajoče mladine nekaj običajnega. Vsaka hiša, vsak posameznik zase se je privadil skrbem in naporom, ki jih zlasti v teh letih gospodarske stiske povzroča dolgoletni študij in vsakdo jih premaguje kakor vé in more. Le kakšna stranka se še pobriga za svoj »naraščaj«, da si za ceno bedne miloščine že leta naprej zagotovi mlade ljudi, da ji bodo zvesto služili. In kaj bo ta ali oni po končanem študiju delal, skrbi spet samo prizadetega in tistega, ki mu bo gospodar. Tako se bo letos ponovilo isto, kar se že dogaja vrsto let, da se slovenska javnost ne bo vprašala: kaj nam bo dal ta rod, ki letos zapušča šole?

Hočemo reči, da danes slovensko šolstvo ni javna zadeva, ki bi se ji posvečala potrebna skrb in pozornost kot vsem tistim stvarim, ki jih kaka skupnost čuti in šteje za temelj in pogoj svojega skupnega življenja. Spričo tega, da že leta noben izobraženi rod ni slovenskega življenja obogatil in dvignil ter tega, da vidijo ljudje v posameznem izobražencu le človeka, ki opravlja službo gospodarju in skrbi za svoje življenje, je to dejstvo razumljivo. Kolikokrat je bilo slovensko ljudstvo razočarano od tistih dob, ko je ob najtežjih političnih in gospodarskih pogojih prvič poslalo svoje sinove v šole, da bi se s pomočjo izobrazbe osvobodili suženjstva, ko se je bilo za svoje šole in ko je bil sleherni študent skrb vsega naroda. Danes pa so se ljudje že sprijaznili s tem, da študiramo le za svojo službo in osebno blaginjo. Pogled se jim odvrta čez meje v tuja središča k tujim ljudem in od njih pričakuje pomoči in rešitve.

Kot še nikdar se nam danes stavlja težko vprašanje slovenske prihodnosti, prihodnosti, ki bo prišla in živela iz zavesti slovenske skupnosti, pripadnosti slovenskemu ljudstvu. Pravemu izobražencu je narodna pripadnost mnogo več kot zgolj vprašanje jezika kot občila, sredstva za sporazumevanje z ljudmi. Res pripadati kakemu narodu, se pravi, stremeti in delati, da se vsa področja narodnega življenja, politično, gospodarsko, socialno, oblikujejo in dvignejo tako, da postanejo pravi temelj tiste veličastne stavbe, ki edina opravičuje vse naše dejanje in nehanje na zemlji: kultura kot uresničenje ideje človečnosti, v največji meri povečujoče človeški rod. Kot je že danes pravemu izobražencu kultura živ, bogat in poln pojem, ker je kot najvišji smoter postala nepogrešljiv sestavni del v življenju takega izobraženca, tako moramo pripravljati čas, ko bo beseda kultura živo zvenela slehernemu Slovencu kakor slehernemu človeku katerekoli narodnosti na zemlji. In prav ta vesoljna, občečloveška kultura, ki edina lahko veže narode v enakopravno in svobodno skupnost, ni brezbarvna in uniformna, temveč je naravnost njen postulat svobodna rast in razvoj vseh individualnosti, ki živijo vsaka iz svojih korenin in ki ne morejo napredovati k najvišjemu smotru, če jim kdo te korenine svojske misli in čustva izpodreže.

Tako si odgovarjamo na vprašanje o smislu življenja slovenskega naroda in slednjega njegovega pripadnika. Ne moremo videti svojega smisla v železu in kamnu, ki se danes postavlja okrog nas, ker to nam prinaša smrt. Smrt pa še nikdar ni izpolnjevala smisla življenja.

Mi pa hočemo živeti, hočemo, da Slovenci nekoč doživé čas, ko bodo zavestno zaživeli kot Slovenci, enakopravni v zboru vseh nepreštetih narodov na svetu in prispevajoč z njimi svoj enakovredni delež pri stavbi vesoljne človeške kulture.

V to trdno verujemo kot v nobeno drugo stvar na svetu in temu je posvečena slednja naša misel. Delo in boj za uresničenje tega smotra je smisel našega rodu.

Ko vas, mladi tovariši, pričakujemo, vas ne moremo zagotoviti, da boste živeli razposajeno in brezskrbno življenje heidelberškega študenta, kot so ga preživele še nekatere mlajše akademske generacije. Pa saj tega sami ne pričakujete. Današnji čas je resen in težak, za nas Slovence dvakrat težak. Ko vas bomo jeseni sprejemali kot svoje nove tovariše na univerzi in si vas želeli za svoje sodelavce, ne bi smeli mimo tega za Slovence najvažnejšega vprašanja, na katero smo vas ita kratko opozorili. Preden stopite na univerzo, se boste morda sami vprašali, čemu boste na univerzi in kaj vam bodo univerzna leta dala. Po vsem, kar smo

vam povedali, vam bo morda precej jasno, da imamo v tem času slovenski izobraženci velike dolžnosti do svojega naroda in da vaš študij na univerzi ne bo zgolj osebna zadeva vsakega posameznika izmed vas. Na vseh nas je, da si spet pridobimo zaupanje slovenskega ljudstva, da mu dvignemo vero vase in odvrnemo pogled od tujih središč spet v to zemljo, ki mora postati trdišče in izhodišče vseh naših stremeljenj in prizadevanj. Pri tem pa moramo biti vsi prevzeti od misli, ki jo je napisal Kant: »Bil je čas, ko sem zaničeval družal, ki ničesar ne razume. Toda Rousseau me je spravil na pravo pot. Ta zaslepljena odlika izginja. Učim se spoštovati človeka in bi samega sebe imel za mnogo bolj nepotrebne od navadnega delavca, če ne bi veroval, da mora to razmišljanje dati vsemu drugemu pomen za ustanovitev pravic človeštva.« V tej zjavesti bomo, streméč k postavljenemu smotru, vedno znali najti svoje mesto v vseh ostrih trenjih naših dni.

Splošna izobrazba

Kakšno izobrazbo prinašaš in kakšno zpopolnitev ti bo dala univerza? Gotovo pričakuješ od svojih študijskih let še zelo veliko tistih pridobitev, ki jih ne potrebujemo le za svojo najožjo strokovno, ampak bolj za t. z. splošno izobrazbo, za orientacijo v svetu. Več kot pri predavanjih in pri študiju za izpite, gotovo več je boš dobil pri samostojnem seminarškem delu in diskusijah, največ pa pri delu v akademskih društvih. Tu si boš najbolj neposredno in tudi najlažje, ker v družbi, iskal odgovore na najnujnejša vprašanja, ki jih boš občutil kot svoja.

Izobrazba, razgled, spoznanje sveta in njegovih važnejših pojavov. Lahko bi bilo, igrati se s tem razgledom, ko bi bila izobrazba sama sebi cilj. Toda splošna izobrazba je šele tisto znanje, ki ti daje možnost, da si določaš svoj odnos do sveta in njegovih pojavov, da si oblikuješ svoj svetovni nazor. Zato bi bila dolžnost tvoje dosedanje splošne izobrazbe, da bi ti bila dala toliko do danes pridobljene znanstvene vednosti o vsem, da bi si mogel samostojno in kritično oblikovati sodobnemu stanju znanosti primeren in v svoji vesti potrjen nazor o svetu. Vsak človek, vsak zemljan ima pravico takšne izobrazbe. Kajti šele človek, ki se globoko zaveda sveta in svojega prostora v njem, bo lahko kdaj v pravi demokraciji tudi politično nastopil v svoj prid, ne pa v prid svojega izkoriščevalca; bo lahko sam uravnaval svoje občestveno življenje. Kako naj se svobodno giblje človek, ki o najvažnejših vprašanjih svoje okolice nima nobene določne sodbe, morda niti nobenega poznanja? In takega znanja, na osnovi katerega bi si gradil zares samostojen nazor, si pa še ni mogoče pridobiti zgolj s 25 pisanimi in 25 tiskanimi črkami. Odprava analfabetizma sama še ne zagotavlja prave izobrazbe širokih ljudskih plasti. Pa tudi tisoči potiskanih strani papirja, ki z njimi že 100 let preplavljajo slovensko deželo, največkrat ne omogočajo ljudstvu samostojne orientacije. Moramo tedaj reči, da so danes izobrazbeni pogoji že v tem najširšem smislu nezadostni, kar pomeni veliko socialno krivico. Mali človek mora danes sam iskati virov in študirati najvažnejše stvari okrog sebe, če si hoče ustvariti svoje neodvisno mnenje. Toda pustimo za zdaj to ogromno vprašanje splošne ljudske izobrazbe in si oglejmo na kratko le tiste izobraževalne možnosti, ki smo jih deležni mi in ki se zdijo normalne in najboljše.

Učil si se fizike, matematike, astronomije, geografije, geografije, botanike, zoologije, somatologije. Ne moremo se tu spuščati v razpravljanje o tem, koliko je vredno tisto, kar nam dajejo danes znanja v teh prirodnoslovnih predmetih. Gotovo (spominimo se samo razvojnih teorij v biologiji, seksuologiji itd.) gotovo vé danes znanost že mnogo več in boljše povedati, kot pa smo bili deležni mi. Vendar vse to prirodnoslovje — v skrajni sili —

lahko čaka. Zanima te, pa pojdeš pozneje in preštudiraš sam. Ne bo še tako prepozno. Razen tega mnogo lepega in dragocenega izveš že tako, v »normalnih« pogojih. Hujša pa postane stvar, ko se v stavbi vesoljnega spoznavnega sveta povzpneš najvišje, k predmetom o človeku in družbi. Zgodovina, zgodovina literature in likovne umetnosti, filozofija, psihologija, sociologija. Tu pa ni mogoče predolgo čakati. Saj je res, da je tudi odnos do prirode važna stvar. Vendar zanj ni take nevarnosti. Saj se je vsak človek, magari nevedé, že davno odločil, da se bo vedno skušal dvigati nad prirodo, in zato že instinktivno vedno toliko opazuje njene pojave, da jih more tudi čedalje bolj obvladovati. Koliko je pa danes še ljudi, ki so se potrudili tako spoznati ustroj človeške družbe, da bi mogli uspešno poseči vanj? Da bi se odločili, s skupnim nastopom izpričati svojo zavest o njem in sicer v svojo korist, v korist družbe, ali pa recimo, v korist svojega naroda? Nasprotno, dosti je takih, ki »posegajo vmes« na osnovi nepoznanja tega ustroja in zato nevede nastopajo proti sebi. O tem predmetu, o človeku v družbi in zgodovini, nam današnja običajna izobrazba vsiljuje le meglenne pojme, raztresene odlomke, ki jih izveš na tak način, da ti jih je izredno težko spraviti v takšno medsebojno zvezo, v kakršni so v resnici. Na družbene pojave moraš danes gledati kot na nekaj, kar je izven meja tvojega spoznanja, kaj šele tvojega sodelovanja. Družbeni procesi so slučajnostne in skrivnostne manifestacije nekih neznanih prasil, ki jim človek s svojim neboglenim razumom ne more biti kos. Vojne, krize, socialne krivice, nasilja velikih narodov nad malimi, vse to so vprašanja, o katerih vzročnosti in zakonitosti tvoja »normalna« izobrazba molči. Prav tu pa je tudi njena najbridkejša pomanjkljivost. Prav tu naša izobrazba najbolj od daleč caplja za izsledki sodobne znanosti. Znanost pa je že davno dala ljudi, ki so imeli pogum, tudi tu postaviti vprašanje globljega smisla, eno najdrznejših vprašanj, kar jih je kdaj postavila znanost, namreč: po katerih objektivnih zakonih se je razvijala človeška družba, kakšna je notranja organska zveza med posameznimi panogami družbenega življenja, gospodarstvom, politiko, znanostjo, umetnostjo, verstvom? Katere so osnovne gibalne sile družbenega razvoja? Katere nujnosti določajo ljudem njihove medsebojne odnose, skupnosti in odvisnosti? Znanost že že davno raziskuje pojave človeka in družbe kot notranje povezane pojave nekega nedeljivega organizma, ki ima svoje specifične zakonitosti in svoj razvoj. Že davno je tedaj zaostal diletantizem, razlagati sociološka vprašanja zgolj z zakonitostmi, ki jih poznaš n. pr. iz biologije (prim. razne nemške teorije, ki prenašajo n. pr. zakon o »pravičci močnejšega« iz prirodnoslovne razvojne teorije

docela mehanično v — sociologijo. Primerjaj vsaj v tem pogledu tudi zmotne metode našega univ. prof. dr. Milana Vidmarja, ki v knjigah »Moj pogled na svet« in »Med Evropo in Ameriko« razvija najaktualnejše probleme današnje družbe brez upoštevanja socioloških zakonitosti. Glej tudi očno v 5. in 6. številki »Sodobnosti« pod nasl. »Nevarna iluzija«. Kako si boš gradil ta najvažnejši, najusodnejši del svojega svetovnega nazora, odnos do družbe, ki v njej živiš, če pa si bil prisiljen v poznavanju njenega ustroja in njenih razvojnih posebnosti zaostajati za vsem, kar bi ti bila dolžna dati že splošna izobrazba?

Zato pa moraš to nelahko delo praviti sam. Sam, odgovoren svoji vesti in slovenski skupnosti, ki boš v njej vršil svoje dolžnosti, si moraš izpolniti svojo izobrazbo, svojo spoznavno in orientacijsko opremo. S svojim samostojnim ali kolektivnim študijem se moraš poglobiti v probleme, ki ti bodo pokazali živo, organsko zvezo med »raztresenimi udi« tvojega znanja o človeku in občestvu. Stvari, ki so šle na videz mimo tebe, ti bodo postale važne in zanimive. Vse, kar že veš, se ti bo povežalo v globljem smislu in lažje ti bo iskati odgovor na pekoče vprašanje, kaj naj počnem, mladi človek, sredi sveta?

Slovenska univerza

Tradicije slovenske univerze ne predstavlja vrsta velikih učenjakov, njeno ime ni vezano na stoletno zgodovino. Kajti rojstva naše univerze ni povzročila želja tega ali onega, postaviti si trajen spomenik in ne hotenje posameznih privilegiranih slojev, vzgojiti si generacije bojevnikov za svoje ideale. Misel slovenske univerze je mlada, kot je še mlada zavest narodov. Vzrastla je kot zahteva najširših sloj. množic v dobi prebujenja narodov.

Postavljena je bila takrat kot del slovenskega političnega programa. V času, ko je navduševala evropska ljudstva ideja svobodnega razvoja posameznika in narodov, ko je bila vsaj v zamisli volja ljudstva najvišji zakon, so se tudi že najširše sloj. množice zavedale potrebe svoje inteligence. Vzporedno z do danes edinim perspektivnim sloj. političnim programom, so sloj. kmetje sprejeli kot svoj program zahtevo po neoviranem sloj. kulturnem razvoju, ki naj ga jamči univerza in sloj. inteligenca, ki bo izhajala iz nje.

Zatrta je bila revolucija. Neizpolnjene so bile vse velike želje sloj. množic. Toda ostale so kot program. Majhen je bil ta narod in preveč neizbirčen, da bi razgibal vsa polja svojega socialnega, kulturnega in političnega življenja. Boj je bil skoraj le še na prosvetnem polju. Borba za šolo in velika ljubezen, s katero se je narod kmetov oklenil svoje knjige, so dokazi zavesti naroda, da si more samo izobražen pridobiti svobodo. Zahteva po sloj. inteligenci in z njo vezana zahteva po sloj. univerzi ni več zamrla, zajemala je vedno večje množice.

Malo je univerz, ki bi jih najširše plasti naroda tako željno pričakovale. Pot njenega nastanka ji je zapisala naloge, dala ji je program. Kako ga izpolnjuje? ... Zakaj ga ne izpolnjuje?

Tudi na tej univerzi so ostala vrata zaprta otrokom kmetov in delavcev. Ankete so dokazovale, da ima večina sloj. ljudstva le majhen procent med slušatelji univerze. Obupen — dopovedujejo nam, da neizhoden — položaj delovnega človeka ne dopušča temu, da bi pošiljal svoje otroke v šole. Zaprta mu je pot do izobrazbe. Brez akademskih domov, brez menz in brez podpor revnim študentom, bo selekcija po premoženjskem stanju vedno večja. In ne samo to. »Šolstvo mora biti brezplačno«, tudi to je bila ena od zahtev demokratičnih množic.

Dvajset let obstoja bo praznovala sloj. univerza. Dvajset let je že zaprta sloj. malemu človeku. Zakaj se čudimo, če na Slovenskem skoraj ni več človeka, ki bi s prepričanjem govoril o »naši univerzi«.

Tudi na tej univerzi že zmaga misel, da daje višja šolska izobrazba človeku nadrejen položaj v družbi. Morda ni niti več tako daleč čas ko bodo, kakor so pred leti na Poljskem, naši kmetje napadali univerzo.

»Vrnite univerzo ljudstvu«, s tem geslom smo pred letom stopili v borbo za sloj. univerzo. Nočemo, da bi ta univerza pošiljala na trg vsako leto samo neko število diplomiranih akademikov, ki jim bo prav vseeno, kje bo mesto njihovega dela. Ni samo to dolžnost najvišjega znanstvenega zavoda nekega naroda.

»Naj postane ljubljanska univerza osrednji barometer naše rasti; naj naš gradbenik že ob diplomu pozna pogoje slovenskih stavbnih, cestnih, pro-

metnih razmer; naj naš jurist študira vprašanja pravnih oblik, nar. gospodarstva, zločinstvenosti na slovenski zemlji. naj naš pedagog že z univerze znanstveno in aktivno sodeluje pri organizaciji slovenskega šolstva, medicinec posega tudi v najgloblje sociološke korenine zdravstvenih razmer v Sloveniji. romanist in germanist naj skrbita za to, da se širijo naši razgledi, da se izravna naša kulturna stopnja in da bomo na kulturnih postojankah tuje dostojno zastopani itd. itd.« (»1551«, l. I., št. 9.)

Odpreti moramo univerzo mladini naroda. Toda ne samo to. Diplomiran akademik mora postati javni delavec. Pogoj vsakega javnega dela pa je poznanje življenja ljudstva. Le tako bomo lahko govorili o slovenski univerzi.

Iz naroda za narod

Te besede, ki jih tolikokrat slišimo in beremo, bi bile lahko geslo in vodilo vsega našega dela in prizadevanja. Vendar pa so se v naši kulturni in politični srenji spremenile v golo frazo. Fraza ostanejo te besede vse do tedaj, dokler si pod narodom predstavljamo idealizirano sliko brezobličnega »naroda« in njegove koristi istovetimo s koristmi politične stranke.

Komur pa pomenja narod konkretno podobo vseh plasti ljudstva, njihove težnje in potrebe, bo tudi njegovo delo dobilo drugačno vsebino in obliko.

Do take konkretne in realne podobe naroda se mora priklopiti tudi današnji slovenski študent. Še prav posebno pa tisti slovenski študent, ki je izšel iz narodovega jedra, iz kmečkega ljudstva, iz vasi.

Ko pride mlad fant iz vasi v mestne šole, mu ostanejo v duši le gole slike in doživljaji iz življenja, ki ga je do takrat preživel, nezavedno vključen v življenjsko občestvo vasi. Ko je zamenjal vaško okolje z mestnim, se je prvič iztrgal iz vaškega življenja in ugledal v mestu lepši, udobnejši način življenja, ki je tudi njemu namenjeno. Ves vzgojni in izobrazbeni sistem šole ga polagoma napolni z meščansko kulturo in miselnostjo, ki smeri njegovo stremenje v en sam smoter: doseči čim višji, čim vidnejši položaj v družbi. S tem ga pa že zaslužni gospodovalci sloj, kateremu mora v zameno dati vse svoje sposobnosti. S tem postane odtrgan od pravega, živega, konkretnega naroda za ceno svojega boljšega položaja, ki mu pripomore, da postane boljši človek, »gospod«.

Taka je bila doslej v bistvu razvojna pot slovenskega študenta, čeprav je imela različne oblike.

Čas in sodobna problematika pa terjata od slovenskega študenta drugačnega dela in drugačnega

življenja. Kdor se čuti odgovornega pred narodom, za čigar koristi je vredno dati vse življenjske sile in zmožnosti, se bo trudil, da spozna to problematiko in po njej, samo po njej, uravna svoje delo in njega vrednotenje. Kdor se je dokopal do realne podobe svojega naroda, bo tudi začutil dolžnost za ta narod delati in to delo pravilno usmeriti. Predvsem velja to za študenta, ki je prišel iz vasi, za vsakega kmečkega sina in kmečko hčer. V njiju morajo ostati vezi, ki so ju nekoč spajale z ljudstvom, z rodno vasjo, trdne, spoznavati morata probleme kmečkega ljudstva, njegovo življenje in težnje in po svojih močeh pomagati svoji vasi in svojemu ljudstvu, da doseže boljše življenjske pogoje. Predpogoj za to je, da živimo v stalnem stiku z vasjo, z domačim življenjem. Ti stiki naj bodo čim globlji posebno v počitnicah. Takrat ne pojdemo v vas kot na letovišče, gosposki in vzvišeni nad kmečkim življenjem. Tudi ni pravo narodno delo v tem, da sodelujemo v raznih diletantskih predstavah in veseljih odborih. Ljudstvo potrebuje danes drugačnega dela.

Naša dolžnost je, da proučujemo življenje naših vasi, pogoje gospodarskega, socialnega in kulturnega življenja kmečkega človeka, njegovo zgodovino in njegove težnje. Realno bo naše gledanje in delo takrat, ko bomo proučevali preteklost kmečkega ljudstva, njegovo trpljenje in borbe, posestne razmere, položaj posameznih slojev na vasi, problem propadanja malega in srednjega kmeta, zadolževanje kmetij, cene pridelkov, probleme kmečkega proletariata, kočarjev in bajtarjev, izseljevanje, zdravstvene in splošne prilike vasi. Tako znanstveno proučevanje vasi in njenega življenja nam bo šele dalo pravo sliko 60-odstotnega dela našega naroda, približalo nas bo jedru vseh naših narodnih problemov, problemov slovenske zemlje in ljudstva na njej. Takrat bo postala naša slika naroda realna, takrat bomo poznali potrebe in koristi ljudstva na njej. Takrat bo postala naša slika natančno spoznanju uravnali tudi svoje delo: s pridobljenimi sposobnostmi pomagali slovenskemu kmetu pri njegovi borbi za boljšo, srečnejšo bodočnost!

Takemu delu za narod mora posoditi leta svojega študija vsak slovenski študent. Poleg strokovnega študija mora izpopolnjevati svojo izobrazbo tudi izven univerze, v življenju. To delo bo pa lahko vršil organiziran v svojem kulturnem klubu. Za kmečkega študenta je potrebno za spoznanje slovenskih agrarnih problemov tako društvo, čigar smoter bo proučevanje problemov sloj. kmečkega ljudstva. Ta naloga je do lanske jeseni vršil bivši A. a. k. »Njiva«. Odkar te ni več, je nastala v našem akademskem življenju vrzel, ki jo bo treba čimprej izpolniti.

Akadska akcija

(Kratek prerez.)

Letos novembra bo minilo pet let, kar je majhna skupina neorganiziranih akademikov, ob nezaupanju vseh treh takrat obstoječih grup na univerzi, ustanovila organizacijo, ki je bila po svojih ciljih nekaj povsem svojevrstnega, namreč Akcijo za izpopolnitev univerze.

Zahteva po slovenski univerzi v Ljubljani, ki jo je od l. 1848. dalje ponavljala slovenski narod na svojih političnih zborovanjih in v svojih narodno-političnih programih, se je sicer l. 1919. realizirala, toda le deloma. Kajti še danes nima slovenski narod svoje veterinarske, zlasti pa agronomske fakultete, ki sta zanj prav gotovo ravno tako pomembni, kot katerakoli druga fakulteta, ki jo danes že imamo. Nepopolna medicinska fakulteta, ki pozna samo 4 semestre, nas opozarja na vprašanje klinike v Ljubljani. Nadalje ne smemo prezreti, da nimamo cele vrste institutov in stolic na filozofski, juridični in tehnični fakulteti. Slovenska univerza še danes nima stolice za slovensko zgodovino, zaradi česar se dogaja, da študent-historik več ve o bizantinski zgodovini kot o preteklosti svojega lastnega naroda. — Po drugi strani pa niti ta nepopolna univerza nima svojih lastnih stavb, ampak gostuje prav za prav pod tujo streho. Vsakomur bo takoj jasno, da zgradba bivšega kranjskega deželnega dvorca, ki predstavlja danes centralno univerzno poslopje, ni niti primerna za učilišče niti dovolj prostorna za dve fakulteti: filozofsko in juridično, zaradi česar je občutno pomanjkanje predavalnic in seminarjev, študentje se stiskajo v tesnih in zatohlih prostorih. Poslopje tehnične fakultete na Aškerčevi cesti je bilo zgrajeno kot provizorno za najhujšo silo s privatnim slovenskim denarjem. Tudi to je premalo prostorno, tako da si je moral montanistični oddelek poiskati strehe

v stavbi nekdanjega dečjega doma, kemični pa v skrajno nezdruživih, vlažnih, betonskih kletah realke v Vegovi ulici. Nič bolje se ne godi medicinski fakulteti, katere prostori v bolnišnici so prav tako zasilni in pretesni. Spričo tega bržkone niti ni potrebno omenjati, da instituti in seminarji niso zadovolj premajhnih državnih dotacij opremljeni niti z najnujnejšimi študijskimi pripomočki, aparati učili in knjigami. — Toda to še ni vse. Nikjer v svetu ni menda študent tako slabo oskrbljen s socialnimi ustanovami, domovi in menzami, kot ravno pri nas. Kar je domov, so stvar kupčevanja s prepričanji, če izvzamemo Oražnov dom in Dom visokoškola, ki pa lahko nudita zavetje le zelo majhnemu številu študentov. Menze sploh nimamo, kaj šele, da bi govorili o kakem sanatoriju za akademike ali pa celo o kopališčih in športnih igriščih.

Vse te kaj malo povoljne razmere, v katerih je životala slovenska univerza, so narekovale l. 1933. slovenskemu študentu ustanovitev Akademске akcije. Inozemski študent, ki bi čul, kakšne cilje si je zastavila akcija akademikov, bi se bržkone široko začudil, češ, pri njih skrbi za univerzne stavbe univerzna oblast v sporazumu s politično oblastjo, to da ni stvar akademikov. Seveda se slovenski študent ni mogel vdati praznim iluzijam; namesto veslaških tekem med Oxfordom in Cambridgeom, namesto čudovitih taborenj v švicarskih Alpah se je lotil borbe za univerzne zidove, brskal po državnih proračunih, zasnoval široko propagando po časopisju in postregel javnosti s statistikami: beografska univerza je zazidala do takrat iz državnega proračuna nad 120 milijonov dinarjev, zagrebska 70, ljubljanska nič.

Po dveh letih je bilo delo kronano z uspehom: univerza je dobila svoje prvo lastno poslopje —

univerzno knjižnico, Slovenija denar za prvo državno stavbo po prevratu. Sledil je še kredit za kemični institut (ki pa ne zadošča, ker je več ko enkrat prenizek), strojni institut, dodatni krediti za univerzno knjižnico in še denar za akad. menzo.

Toda že po dveh letih zagona in velike aktivnosti je nastalo v A. A. vprašanje notranje povezanosti in udarnosti navzven. Pomen, ki ga je imela A. A. nekoč in njen današnji pomen, način njenega dela takrat in danes nam kaže, komu v korist so morali biti obsojeni na neuspeh vsi poizkusi za sodelovanje. Da je meja med obema A. A. prav pomlad 1935, nam naše mnenje o vzrokih takšnega dela današnje A. A. še potrjuje.

Toda ne bomo se preveč nadrobno spuščali to pot v duha, ki vlada v A. A. Bolj kot to nas zanima program, ki ga ima A. A., in na kakšen način si zamišlja izpopolnitev univerze.

Kolikor vemo, se da govoriti danes o dveh možnostih zazidave. Prvi načrt predvideva centralizacijo univerznih poslopij, torej univerzno četrt, ki naj bi bila postavljena na sedanjem Koslerjevem zemljišču nad Gosposvetsko cesto. Ta načrt je kot najbolj primeren sprejel 1. 1927. svet tehn. fakultete in arh. Plečnik je v tem smislu izdelal idejni osnutek univerznega mesta. Drugi načrt, za katerega se bojda ogreva univerzna uprava, je, naj ostane univerza tukaj, kot je, naj se za univerzo še adaptirajo hiše med univerzo in univ. knjižnico, na stavbišču, kjer stoji tehnika, pa naj se prizidajo še posamezni trakti. Seveda je jasno, da se študentje za ta drugi načrt ne moremo navduševati, saj ne predvideva niti izpopolnitve univer-

ze niti stavb za neodvisni akad. dom in menzo, ne glede na to, da ne odgovarja najprimernejšim zdravstvenim zahtevam.

Kakšno stališče ima do vsega tega A. A.? Jeseni 1936 so se katoliški akademiki predstavili ob volitvah s programom: do 1. 1940. hočemo popolno univerzo. Toda študentje še do danes ne vemo, kako si oni izvedbo tega programa zamišljajo. Ali se ogrevajo za centralizacijo univerznih poslopij z univerznim mestom ali za drugi načrt? Sodeč po delu A. A. si je osvojila drugi načrt, odnosno je brez načrta in se poteguje pač za to, za kar se zavzema univerzna oblast.

Ponovno smo že v našem časopisu poudarili, da edino načrtno delo vodi do uspehov. Zato se znova pridružujemo resoluciji, ki jo je Zveza inženirjev in arhitektov poslala rektoratu in ki zahteva:

1. Rektorat naj skliče komisijo zastopnikov univerze, kr. banske uprave, ljublj. mestne občine in ZJA.
2. Komisija naj določi prostor, kjer se bo zidala popolna univerza.
3. Komisija naj oceni, uredi in prilagodi določenemu prostoru zbrane maksimalne programe posameznih fakultet.
4. Komisija naj sestavi dokončni zazidalni načrt popolne univerze.
5. Komisija naj uredi vprašanje potrebnih kreditov za javni razpis načrtov.
6. Komisija naj uredi vprašanje pridobitve potrebnih kreditov.

Akaderske podporne ustanove

Slovenci smo predvsem narod malih ljudi, kmetov, delavcev, malih trgovcev in obrtnikov. Solanje pa je draga stvar, ki jo težko zmorejo revni sloji. Ankete o univerznih slušateljih so pokazale porazno dejstvo, da danes študirajo v veliki večini le še meščanski in malomeščanski otroci in da je odstotek kmečkih in delavskih sinov na univerzi kvečjemu v obratnem sorazmerju s številom slovenskega kmečkega in delavskega prebivalstva.

Ni dvoma, da število študentov iz delovnih slojev leto za letom pada, tisti pa, ki prihajajo vendar še v srednje in visoke šole, večinoma ne dobivajo od doma zadostne podpore in si morajo že v gimnaziji pomagati s skromnim in težkim zaslužkom poučevanja. Ta možnost zaslužka jim preostane tudi, ko se vpišejo na univerzo. Težo in neprijetnost tega opravila sedaj še bolj občutijo, kajti poučevanje vzame študentu mnogo dragocenega časa, ki bi ga moral posvetiti temeljitemu strokovnemu študiju in zanimanju za pereča kulturna in druga javna vprašanja.

Iz gmotne stiske, v kateri živi, bi slovenskega akademika mogle rešiti podporne ustanove, toda življenje na univerzi in izven nje nam kaže, da ta ideal ni dosežen. Kolikor je akademskih domov, menz, kjer dobivajo študentje brezplačno hrano, in drugačnih podpor, so večinoma namenjene in dosegljive le določeno svetovnonazorsko ali politično usmerjeni skupini in ne vsem potrebnim in vrednim akademikom. O teh ustanovah ne bomo govorili, kajti prava socialna pomoč, ki res zasluži to ime, ne sme imeti drugih namenov kot pomagati pomoči potrebnim brez kakršnihkoli drugačnih prikritih ali neprikritih ciljev.

Slovenski študentje ne prejema nobenih državnih štipendij in podpor od drugih javnih ustanov, kakor jih n. pr. uživa velik odstotek čeških študentov. Kraljevska banska uprava v Ljubljani daje sicer akademikom denarne podpore za hrano, obleko in druge namene, toda vsem ni mogoče ugoditi.

Edine res humane ustanove, ki so namenjene vsem potrebnim študentom so Oražnova ustanova, Akademsko podporno društvo in Dom visokošolk.

Oražnov dom

Dr. Oražen, ki je vse svoje premoženje zapustil slovenskim akademikom, ni postavil kot pogoj nobene zahteve glede svetovnega ali političnega nazora ali strankarske pripadnosti tistih, ki bodo uživali podporo. Ustanova obsega dva doma, Oražnov dijaški dom v Wolfovi ulici, kjer je prostora za 69 študentov in Dom na zelenem gričku ob Dolenjski cesti, kjer lahko stanuje 12 do 13 ljudi. Poleg tega se plačuje iz ustanove, ker vsi prosilci ne morejo dobiti stanovanja v Oražnovem domu, nekaterim obed in daje mesečni prispevek 30 din za večerjo. Hrano lahko dobivajo štipendisti v kuhinji Delavske zbornice ali Akademski menzi »Jadrane« v Kolodvorski ulici. Oražnova ustanova je namenjena v prvi vrsti medicincem in nezakonskim, kolikor je mogoče, pa tudi potrebnim slušateljem drugih fakultet. V letnem semestru 1937-

1938 je bilo sprejetih v domova 81 študentov in sicer 17 medicincev, 33 juristov, 13 filozofov in 18 tehnikov. Brezplačen obed prejema 21 medicincev, 17 juristov, 13 filozofov in 19 tehnikov; med temi je 14 medicincev, 7 juristov, 4 filozofi in 5 tehnikov, ki imajo brezplačno stanovanje in obed.

Upravni odbor Oražnove ustanove sestavljajo vsakokratni dekani posameznih fakultet. — Predsednik upravnega odbora je dekan medicinske fakultete. Takša sestava upravnega odbora jamči, da prejema podporo res potrebni in vredni. Prošnje za sprejem je treba jeseni vložiti navadno do 4. oktobra, točen datum je objavljen v časopisih. Tiskani obrazci za prošnje se dobe pri hišniku v Wolfovi ulici. Za brezplačen obed lahko prosijo tudi visokošolke. Prošnji morajo tovariši, ki prihajajo iz gimnazije, priložiti maturitetno izpričevalo. Podrobna navodila, kako je napisati prošnjo, so natisnjena na obrazcih. Prošnje so rešene okoli 20. oktobra. Šele takrat je možna vseitev v dom, le redko dovoli predsednik odbora posebno potrebnim prosilcem, da se vselijo že v začetku oktobra.

Akad. podporno društvo

Akademskemu podpornemu društvu na univerzi v Ljubljani predseduje profesor Král, v odboru pa so zastopniki vseh akademskih strokovnih in kulturnih društev. Društvo dobiva podporo od kr. banske uprave in drugih samoupravnih teles ter nabira sredstva med študenti, pri industrijskih podjetjih na Slovenskem in bogatejših zasebnikih. Študente podpira z denarnimi podporami, z obleko in perilom, z brezplačnim kosilom in s tem, da jim preskrbi inštrukcije. Obrazci za prošnjo, ki jo je treba vložiti v začetku semestra, se dobe v Akademskem uradu dela na univerzi. Prošnji je treba priložiti izkaz o imovinskem stanju prosilca, ki se dobi pri občini in ga mora potrditi pristojna davčna uprava in okrajno glavarstvo.

Dom visokošolk

V zadnjih letih, ko je dotok abiturijentk na univerzi tako naglo narasel, je nastala potreba po združitvi visokošolk v lastno organizacijo. Po več neuspešnih poskusih se je posrečilo skupini študentk, da je ustanovila leta 1934. društvo »Dom visokošolk« s socialno in kulturno načrtanim programom. Društvo se je z odločnostjo borilo za materialno podporo oblasti in stremelo po združitvi čim večjega števila slovenskih visokošolk brez ozira na njihovo svetovnonazorsko in politično pripadnost. Glavni namen društva je bil že spočetka v tem, da ustvari tistim visokošolkam, ki prihajajo z dežele študirat na našo univerzo, dom, kjer bi bile preskrbljene.

Rezultat prizadevanja visokošolk za doseg njihovega cilja je današnji »Dom visokošolk« v Gradišču, ki ima namen nuditi hrano in stanovanje predvsem socialno slabo stoječim slovenskim visokošolkam in jim s tem pomagati do uspeha v študiju. Minimalni

mesečni prispevek posameznice je 200 Din, maksimalni 500 Din, kar se seveda uravnava po premoženjskih prilikah deklet. Če pomislimo, koliko dijakinj živi pri nas v skrajno slabih razmerah po različnih slabih stanovanjih in kako se mučijo z inštrukcijami, da se za silo preživljajo, bomo spoznali, kako je taka ustanova potrebna in le želeli moramo, da bi se razširila, da bi moglo čim večje število potrebnih dijakinj uživati njene ugodnosti. V »Domu visokošolk« je prostora za 24, v skrajnem primeru za 26 deklet, ki se v svetlih, prostornih sobah pripravljajo za izpite, sklicujejo redne sestanke svojega društva ter vabijo zunanje članice društva k udeležbi, prirejajo predavanja, debato in recitacijske večere, tako da je »Dom visokošolk« ne le prepotrebna socialna ustanova, temveč tudi ognjišče, ki naj nudi slovenski visokošolki širše, izvenstrokovne izobrazbe in ki naj jo seznanja z vprašanji, ki tarejo našega človeka in našo ženo še posebej.

K uvodni številki »Slovenske mladine«

Za mladega človeka je morda najtežji trenutek, ko spozna, da je njegovo življenje zaženo. Zaveš, da te je pahnilo življenje na pot, ki ni tvoja, na pot, po kateri so hodili pred tabo tisti, ki jih vidiš danes na vseh odgovornih in neodgovornih mestih kot klavrne, brezkrvne in brezsrčne sohe, ti ukazuje, da mora biti tvoja pot drugačna. Ta hip spoznanja je oni mejnik, kjer se zažene mlad človek zavestno v valove življenja in si poskuša utirati pot po lastni volji, ali pa se brez odpora prepusti apatiji in se dviga in pogreza, kakor pač nanese prilika.

Pri nas, ki smo tako majhni in tako malenkostni, da zamežimo pred najmanjšo resnico, so se apatiji uprli le redki posamezniki, izjemni duševni velikani; generacija, ki bi bila nadpovprečna, se nam še ni rodila. Morda vendar?

In prav zaradi naše podedovane apatičnosti nam je potrebna krepka generacija, ki se bo zavedala svojih dolžnosti, ki jih bo poznala in spoznala in bo mogla nekoč polagati čiste račune o svojem delu. Takšna generacija bo zavesten tvorec naše zgodovine, svoje sedanjosti in bodočnosti in ne samo številka v številu generacij, ki mrtvo stoje v času.

Vselej, kadar vidim kak poskus uravnovešanja mladih ljudi ob prvem koraku čez odločilni prag, se mi dozdeva, da se bo stara tradicija onemoglosti prelomila. Zopet in zopet poskušajo ti najmlajši, da bi se dokopali do samostojnega pogleda in trdega dela, ki ga vsaka realnost nujno zahteva. To ni več slučaj, da hočejo povedati svetu, da gledajo nanj brez barvanih očal. To je že hotenje, ki zavestno tiplje za problemi in se jim skuša približevati, jih spoznavati in jih nato reševati na oni način, ki je realnemu človeku na realnem svetu najrealnejši. To se pravi zagrabiti življenje tam, kjer najbolj boli!

Pred mano je zopet eden teh poskusov: »Slovenska mladina«. Morda ostane res samo poskus? Prerokovati je težko. Želel bi pa, da bi postalo kaj več. Dotaknili so se naših perečih problemov morda bolj s slutnjo kot s hladnim razumom, a čutijo jih in jih ne prikrivajo.

Razsipali so svoje iskricke na nekaj strani. Prav mladeniške in tople so nekatere, dasi so zagnjene v nekam ohlapne halje. Dognanega je le prav malo, nesigurno je iztrgano iz obilice dojetih slik. Megleno je še, a menda ne bom grešil, če bom pričakoval za prvim »Žarkom« še toplejše sonce.

Mislim, da ne bo odveč, če ob tej priliki priznamo, da nam mora biti vsaj odslej mladina pred očmi pri reševanju vseh naših problemov, in da ne more in ne sme biti mladina ona poskusna živalca, s katero se eksperimentira po mili volji ob vsaki najmanjši priliki. Svojo bodočnost si mora kovati mladina sama, ker jo kuje sebi in ne grobovom!

Iz uredništva in uprave

V tej številki smo priložili položnice vsem, ki še niso doslej poravnali naročnine. Hvaležni jim bomo, če to store čimprej, ker nam s tem prihranijo obilo nepotrebnega dela.

Uprava »1551«.

Pričujoča številka je zadnja, ki je izšla v tem študijskem letu. Naslednja številka, prva 3. letnika, izide v drugi polovici septembra tega leta.

Ker se material za »Naše mecene« šele zbira, se bo članek nadaljeval in zaključil v prihodnjem letniku.

Uredništvo »1551«.

Dr. Boris Furlan:

O znanosti

Iz razprave prof. dr. Borisa Furlana »Problem pravne kavzalnosti« (Zbornik znanstvenih razprav) ponatiskujemo z dovoljenjem avtorja dva odstavka, katerih misli so načelno toliko važne, da jih dajemo bralcem v razmišljanje. — Ured.

Geneza znanosti

Vere scire est per causas scire, pravi Bacon, ki se v tem pogledu strinja z Aristotelom. Druge boljše formulacije za bistvo znanosti ni. Tudi danes ne iščejo znanstveniki drugega kakor vzroke učinkov in skušajo razlagati potek naravnega dogajanja. Na osnovi spoznavanja vzrokov formuliramo teorije in po enotnem principu razlagamo večje ali manjše število pojavov.

Bistvena funkcija znanosti je torej istovetna s tehniko. Pri eni prevladuje bolj teoretična, pri drugi bolj praktična stran, ena je bolj usmerjena na spoznavanje, druga pa na dejanje. Vendar je tudi znanost usmerjena na dejanje, samo da stopa ta praktična funkcija bolj v ozadje, kakor bomo še videli. Glede posredne praktične funkcije vsake znanosti nas ne sme zavajati v zmoto nesebično iskanje resnice posameznega znanstvenika. Zgodovina znanosti je polna veličastnih primerov požrtvovalnosti in nesebičnega iskanja resnice, a to nikakor ne spreminja dejstva, da je resnica sama po sebi praktična, in da ima tem večje praktične učinke, čim bolj točno in popolno objema in izraža bistvo stvari.

Istovetnost funkcije tehnike in znanosti in spoznanje o bistveno identični vlogi, ki jo ima vzročnost v obeh, je morala voditi do steze, da se je znanost rodila v primitivni tehniki. To tezo zastopa v resnici tudi francoska sociološka šola.

Nasprotniki tega naziranja poudarjajo v bistvu, da tehnika še ni znanost in da je še tako velika ročna spretnost nekaj povsem različnega od teorije, ki neki tehnični postopek obrazloži. Toda tega nihče ne zanika in primerov, ki naj dokazujejo pravilnost tega ugovora, je v izobilju. Navajajo jih ne samo nasprotniki sociološke teze, marveč tudi njeni pristaši. Tako opisuje n. pr. L. Weber za primer Carnegieja, ki je v praksi pokazal tako izredne pridobitne sposobnosti, a je klavirno obstal v vsakdanjih banalnostih, ko je skušal razložiti, kako priti do bogastva. Carnegie ni bil torej sposoben teorije tega, kar je v praksi tako odlično obvladal. Mnogo sličnih primerov citirajo Mill in drugi povsem pozitivistično usmerjeni misleci.

Toda zaključki, ki jih iz teh splošno znanih dejstev izvajajo nasprotniki sociološke teze o izvoru znanosti, so napačni. Da teorija ni isto, kar praksa, je pač banalna resnica. Toda iz razlike v stopnji med obema še nikakor ne sledi, da bi znanost ne imela izvora v tehniki in da je prva znanost izšla iz primitivne tehnike. Dejstvo, da tudi spreten rokodelc ne more razložiti teorije ročnega dela, ki ga opravlja, ne dokazuje ničesar, ker nihče ne trdi, da bi bila tehnično-rokodelska spretnost in znanost eno in isto. Prav tako ne dokazuje ničesar okolnost, ki jo navaja n. pr. Essertier, sam sociolog, a nasprotnik praktičnega izvora znanosti, da namreč tisoč in tisoč zelo spretnih egipčanskih in feničanskih računarjev ni moglo ustvariti teorije matematike in da so bili v antiki samo Grki sposobni za to nalogo. Bistvo vprašanja je v tem, ali ni znanost nadaljevanje tehnike in ali niso principi, ki jih znanost zavestno oblikuje, implicitno že vsebovani v najbolj primitivnih tehničnih izumih. In v tem oziru po našem mnenju ni mogoče dvomiti, da znanost predpostavlja tehniko in da se znanost in tehnika razlikujeta le po stopnji, ne pa po bistvu. Brezplodno je vsako razpravljanje o tem, zakaj niso Egipčani in Feničani postavili teorije matematike in zakaj so šele Grki odkrili bistvo znanosti. Zgodovina vzrokov, ki so vodili do odkritij in do oblikovanja znanstvenih teorij, bo v podrobnostih ostala za vedno knjiga s sedmimi pečati. Razvoj in napredovanje znanosti lahko razložimo samo v splošnih obrisih v zvezi s celotnim položajem duhovne in materialne kulture. Iz take celotne perspektive postane tudi razumljivo, zakaj je mnogo izumov prišlo v teku časa v popolno pozabo in zakaj jih je moralo človeštvo čez stoletja na novo odkriti. Odkritja, ki ne ustrezajo celotnemu družabnemu položaju, so suneč v bodočnost, ki mora v sodobnosti propasti. Brez organske povezanosti s sedanjostjo, nalikujejo taka odkritja vojaškim kolonom, ki so se upale predaleč v neznano zemljo in morajo tam — brez zveze z ostalo armado — žalostno poginiti. Ista usoda doleti povečini odkritja, ki so zgolj tehnične narave

in niso povezana v znanstveno teorijo, ki jim nakazuje mesto v sestavi splošne zakonitosti. Taka teorija pa je zopet nerazdružno zvezana s celotnim družbenim položajem. To tudi obrazloži, zakaj pri nekkih izumih, ki so nastali po srečnem naključju, odloča tudi naključje, ali se bodo ohranili ali ne. Prav nič čudnega ni, da je moralo do elektrike preteči mnogo stoletij od onega »magičnega žeblija«, ki ga je baje izumil rabin Jehiel in s katerim si je pri delu svetil (najbrže je šlo za električno pilo). Za časa svetega Ludvika je mora biti izum učnega rabina le srečno naključje, ki ga po takratnem stanju tehnične kulture ni bilo mogoče povezati v enoten sestav teorije.

Znanost je torej nadaljevanje tehnike, homo sapiens je naslednik prvotnega homo faber. Primitivna tehnika je znanost in nuce, znanost pa je izvedena tehnika, zavedajoča se principov, ki so se že prej v praksi izvajali. Praktična izvedba je primaren, zavestna formulacija principov pa sekundaren pojav. Ta vrstni red velja za začetek in za zelo dolgo razvojno dobo človeštva, ki se šele začenja osvobajati naključja in iracionalnosti pri svojem napredku.

Bistvo znanosti

Genetična razlaga znanosti nam pojasnjuje tudi njeno bistvo. Če se znanost razlikuje od tehnike samo po stopnji, če se v nji teoretično formulira povezanost med vzroki in učinki v obliki zakonov, in če sloni na isti povezanosti tudi vsaka tehnika, potem ne more biti dvoma, da je tudi znanost po svojem bistvu usmerjena na prakso, na dejanje. Spekulativni razum je le derivat praktičnega razuma, in vse teoretično znanje je le sredstvo, bolj ali manj posredno, za ostvarjanje praktičnih smotrov. V novejšem času so mnogi misleci poudarjali ta instrumentalni značaj znanosti. Naj navedemo za primer samo Dewey-a, ki smatra že vsako teorijo in znanje sploh za dejanje. Instrumentalno pojmovanje znanosti ni morda posebnost naše dobe, kakor se mnogokrat napačno trdi, in tudi ni nastalo samo pod vplivom pragmatizma, ki se omalovažuje omenja kot ameriški izum v filozofiji. Pač pa ima ta koncepcija znanosti častitljivo tradicijo, ki jo tu naznačimo samo od časov, ko so se začeli polagati temelji moderni znanosti.

V dobi, v kateri se kažejo posledice prvih velikih prekomorskih odkritij in prvi učinki duhovnega in materialnega prevrata, segajočega še v našo dobo, oznanja Francis Bacon, da ne smemo vklepati sveta v tesne prekatke človeškega razuma, marveč da moramo razum razširiti in raztegniti, da bo mogel sprejeti vase podobo sveta tako, kakršna v resnici je. Znanost je mundi imago, podoba tega, kar je, tempelj, ki ga gradi človeški duh po vzoru sveta. Znanost ne pozna višjega in nižjega, marveč je vse, kar je, vredno, da postane predmet znanosti. Znanosti pa ne smemo ošabno iskati o ozkih celicah človeškega duha, marveč skrbno in ponižno v širokem svetu. Subtilnost narave zdaleka prekaša vse subtilnosti argumentiranja, in če noče človek zavladati stvarjem samim, ne pa samo ljudem s pomočjo disputiranja in rezoniranja, mora biti znanost temeljito reformirana. Samo taka reforma mora rešiti znanost iz čarobnega kroga, v katerem se vrti brez vsakega napredovanja. Ta reforma obstoji po Baconu v tem, da si znanost osvoji metodo prave indukcije, ki upošteva vse izkustveno gradivo in ki nas edina more počasi in previdno voditi do novih odkritij in s tem razširiti območje človeka nad stvarmi. Samo s to metodo lahko okrepimo in razširimo temelje, na katerih sloni moč in veličina človeštva. Kajti znanost služi človeštvu in ena in ista pot vodi do resnice in do oblasti človeka nad naravo. (Licet viae ad potentiam atque ad scientiam humanam, conjunctissimae sint et fere eadem.) Aktivnost in kontemplacija, dejavnost in znanost sta v resnici eno in isto: kar je za dejavnost koristno, je v znanosti resnično (quod in operando utilissimum, id in sciendi verissimum). Znanje in oblast sta eno in isto, ker človek toliko zmore, kolikor zna (Scientia et potentia humana in idem coincidunt).

Descartes, mlajši sodobnik Bacona in utemeljitelj modernega racionalizma, pravi, da postaja znanost »maître et possesseur de la nature«, in Hobbes opredeljuje smoter znanosti povsem v smislu Bacona: scientia propter potentiam... omnis denique speculatio actionis vel operis alicuius instituta est. Povsem v duhu teh mislecev pravi utemeljitelj modernega pozitivizma, Auguste Comte, da naj z vidika celotnega

človeškega prizadevanja proučevanje narave služi dejanju. Svojo tezo o bistvu znanosti formulira Comte v znanem in mnogokrat citiranem stavku: science d'où prévoyance; prévoyance, d'où action. Prav tako pravi Bergson v svojem zadnjem delu Les deux sources de la morale et de la religion, da znanost meri in računa »en vue de prévoir et d'agir«.

V opreki s tem naziranjem o izvoru, bistvu in nalogah znanosti je pojmovanje, ki vidi v znanosti sredstvo za čisto spoznavanje. Ta koncepcija se naslanja na Platonovo izročilo. V »Zakonih« poveljuje Platon matematiko, ki budi dremajočo in nevedno dušo, jo dela sprejemljivo za učenje ter krepi njeno bistrost in spomin. Edinole zaradi tega vzvišenega smotra je treba gojiti plemenito umetnost računanja, pregnati pa se morajo iz nje vse nizkotne misli in vsak pohlep po denarju. Če tega ne storimo, ne bo lepi sad matematike modrost, marveč prekanjenost kakor pri Egipčanih in Feničanih, ki so usmerjeni zgolj na pridobivanje. Sokrat, v katerem je ta ideal čiste znanosti posebej jlen, je najodličnejše pobijal zofiste, ki jih lahko smatramo za prve zastopnike »instrumentalnega« pojmovanja znanosti v razvoju naše zapadne kulture.

Toda prav iz Platonovega primera izhaja, da je bila antiteza med teorijo in prakso že od početka napačno postavljena. Neinteresirano spoznavanje je v opreki z interesiranim samo pri posameznem znanstveniku glede nagibov, ki ga vodijo, in v tem oziru je jasno, da je čisto iskanje resnice težko združljivo z iskanjem osebnih koristi. Toda to ne spreminja dejstva, da je najčistejša teorija obenem tudi najbolj praktična in da služi sama sebi povečanju človeške oblasti nad naravo.

Nekaj misli k vprašanju izobraženstva na Koroškem

V nekaj bežnih obrisih smo le nakazali problem naše inteligence s stališča števila, množine; preostane nam še pretehtati nje delo. Izobraženstvo se je skrčilo skoro popolnoma na plast duhovnikov, a njej so stali ob strani nešteti izobraženi in sposobni ter delavni kmetje, ki so prihajali iz zavednega ljudstva, zbranega v slov. stranki. Če je bilo na Koroškem kljub razmeram preko 30 delavnih izobraževalnih društev, ki so prirejala po naših vaseh gledališke in predavateljske ter pevske večere, preko 40 gospodarskih društev, preko 30 hranilnic in zadrug, če so vzdrževali slovenski list in prirejali privatne slov. tečaje, je to gotovo zasluga teh ljudi in visoke zavednosti, ki se je do stanovske diktature manifestirala tudi politično. Težko je bilo to delo, drobno delo, od človeka do človeka, a bilo je opravljeno z ljubeznijo in požrtvovalnostjo.

A vendar je še nekaj, kar nam nalaga nadaljnje razmišljanje: dejstvo je, da je prav stranka, ki so jo vodili v glavnem slovenski duhovniki, maloštevilni laični izobraženci ter kmetje zajela le del Slovencev, gotovo niti večino. Isto je bilo tudi pozneje, ko se je mesto politične skupnosti formirala kulturna skupnost. Dalje dejstvo, da je konservativna stranka bila edina slovenska stranka na Koroškem.

Radi posebne agrarne strukture na Koroškem, kateri daje bistveno potezo silno visoko število srednjih in velikih kmetij (zlasti na vzh. K.), se je socialna diferenciacija na vasi izvršila globlje kot kjerkoli kje drugje na Slovenskem. Po ugotovitvah dr. Zwitterja je delež poljedelskega prebivalstva na celotnem prebivalstvu v slov. delu sicer za manj kakor 10—20% manjši kakor pa njegov delež na slov. ozemlju v Jugoslaviji, vendar ta razlika ni tako velika, da bi mogla pojasniti moč druge stranke, ki je bila hranjena iz slovenskih pripadnikov, namreč (nemško-) avstrijske socialne demokracije. Število njenih glasov v slov. krajih Koroške je bilo poprečno najvišje izmed vseh slov. dežel dvojne monarhije in pozneje v republiki je imel le Dunaj več glasov kot Koroška. Dr. Zwitter ugotavlja kot vzrok te moči dejstvo, da na Koroškem približno 40% v poljedelstvu zaposlenih ne obdeluje niti lastne zemlje, niti zemlje svojih sorodnikov, ampak tvori skupino kmečkih poslov in delavcev. To velja tudi za slov. Koroško, medtem ko na Kranski in Goriškem posli ter dninarji skupaj ne tvorijo niti 10% v poljedelstvu zaposlenega prebivalstva. Med tem ljudstvom je avstrijska soc. demokratska stranka s svojim socialnim programom našla odmev in se zasedrila ne le med delavstvom v rudnikih in tovarnah ter med železničarji, ampak tudi na vasi. Kakor, dalje ugotavlja isti avtor, slov.

liberalna struja ni nikoli ustvarila na Kor. samostojnega gibanja in so prehajali slov. meščani in vaški ter trški pomeščanenci v nemške liberalno-nacionalne stranke in pozneje gibanja, tako tudi ni soc. demokratska stranka, čeprav bi radi svojega velikega števila pripadnikov med Slovenci to mogla, nikdar formirala samostojne slov. grupacije. Morda je bilo temu krivo tudi dejstvo, da je pogrešala v svojih vrstah pravih slovenskih voditeljev in zlasti izobražencev, čeprav se nam zdi to malo verjetno; a gotovo je glavna krivda v tem, da se ni nikoli zavedala svojih posebnih nalog, ki jih ima z ozirom na položaj slov. ljudstva na eni strani ter svoje včlenjenosti v veliko delavsko skupnost po drugi strani. V avstrijski socialni demokraciji je bilo vse premalo pravega pojmovanja socializma in internacionalizma,* ki se očituje prav v priznanju pravice do samoodločbe brez kakršnihkoli pridržkov vsakemu narodu in v dejanskem podpiranju tega načela — a ne v absorpiranju pripadnikov drugega naroda v svojih vrstah. To je bilo možno, ko se je narodno vprašanje — ki je postalo v imperialistični eri sodobnega gospodarstva — družbenega reda eminentno politično vprašanje tudi za delavstvo in se je rešitev celotnega narodnega vprašanja zvezala z rešitvijo delavskega vprašanja ter postalo tako glavno vprašanje vseh nesvobodnih narodov in ljudstev — degradiralo le na vprašanje narodne avtonomije, ki daje narodu samo kulturne pravice. In to je bil slučaj prav v avstrijski soc. demokratski stranki. Dosledno bi bilo, če te ne bi bilo mogoče reformirati v gornjem zmislu in bi se slov. del radi svojih posebnih nalog včlenil kot samostojno telo v skupno stranko, da se od nje odcepi, ostane v skupni mednarodni zvezi, a se formira kot samostojna stranka in poišče skupnih zvez, ki so vsekakor bile s slovensko konservativno stranko. Najbrž pa je bilo že od vsega začetka od strani soc. demokratov premalo volje do takih zvez sploh. Tako pa nosi soc. demokracija del krivde ne le na plebiscitu, ampak tudi na vsem poznejšem razvoju.

Kakor je manjkala socialni demokraciji v programu prava formulacija narodnega vprašanja, tako je bila slov. konservativna stranka skoro brez socialnega programa. Kljub dejstvu, da so sredi zemlje, kjer živé nešteti brez vsake posesti, veličanske kmetije in da gospodujejo med slov. ljudstvom fevdalci »grof Thun Valsassina, baron Hellendorf, knez Lichtenstein, knez Rosenberg i. dr.«, kakor ugotavlja v drugi zvezi pisec iz kons. vrst v brošuri »Die Kärntner. Slowenen« (izdana od Slovencev), in da je nešteto slovenskih poslov in dninarjev, vendar ni formulirala zahteve po agrarni reformi in popolni socialni zakonodaji, da bi tako ohranila velik del slov. kajzarjev, poslov, dninarjev in delavcev slov. skupnosti, ali se tako vsaj približala Slovincem v soc. dem. stranki. Vse prej je konservativna stranka izpovedovala program srednjih in večjih kmetov pa tudi celovškega kapitlja in tako poglobljala razdaljo med večino revnega ljudstva in manjšino posestnikov. Tudi volitve v Kmetijsko zbornico l. 1932. so to jasno pokazale: izločen je bil od možnosti udeležbe večji del kajzarjev ter vsi kmetijski posli, dninarji in poljedelski delavci (to ugotavlja tudi dr. Zwitter). Tako je bil odstranjen del odločnega, na vse žrtve pripravljenega sloja. Da pa so se vršili napor, da se to prepreči, da so se tudi v konservativni stranki stalno zavedali nujnosti povezati vse sile in v tej smeri iskali zvez, moramo tudi omeniti.

A del slov. ljudstva se je radi neuspeha teh hotenj izgubljal ne le iz območja stranke, ampak je bil v glavnem (vsaj po svoji dejavnosti, čprav morda le začasno) izgubljen za slov. narod sploh.

Ta odmik pa se je poglobljajal, ko je bolj kot le iz lojalnosti, v težki zmoti konservativna stranka pozdravila prihod nedemokratske stanovske države in vse do zadnjega sicer v vedno večjih dvomih priznavala njena načela kot svoja. Ko so prišla razočaranja, ki so bila le nasledek stanovske oblike vladanja, ki je samo način, poizkus obdržanja oblasti posameznih denarnih skupin v dobi postrenih nasprotij v gosp.-družbenem sestavu in prebujenih ljudskih množic in ji gre le za ozke interese, a ne za koristi narodov in ljudstva, so vztrepetali duhovniki ter kmetje. Ljudje pa so hoteli trdne in jasne poti v vsakem trenutku.

»Sigurno so Slovenci stavili radi svoje svetovno nazorne usmeritve vse svoje upanje v krščansko stanovsko državo Avstrijo. A razočaranja, katera

* Po dr. Tumi pravi socializem »ne le narodnost priznava, marveč celo trdi, da je polni razvoj narodnosti predpogoj vsake višje kulture« ter mu pomeni mednarodnost »nepriznavanje nikakega podrejanja ali nadrejanja ene narodnosti nad drugo«.

so morali doživeti v zadnjih letih, niso majhna.« (Die Kärntner Slowenen, str. 145, izdala Slovenska Prosvetna zveza v Celovcu 1937.)

To, da se ni postavila na stališče kmečkih delavcev in kajzarjev in ni raje žrtvovala, če ne bi bilo drugače mogoče, velikih posestnikov ter da ni spoznala vrednosti demokracije za obstoj malih narodov, postavljamo kot senčno stran slov. konservativne stranke. Demokracija in soc. program bi v zvezi s slovenskim stališčem — ki ga je prav konservativna stranka in ona edina izpovedovala, to bomo vedno priznavali — tvorili osnovo za pritegnitev vseh slov. sil v skupnost. Tako pa se je samo slovensko stališče postavljalo brez popolne

podlage in narodni boj si je odtegnil široke plasti ljudi in v njih speh energij. Zato je moral tudi v sistemu, ki je bil konservativnim krogom najbližji, razočarati.

Vsak narod, ki se bori za svojo svobodo, se mora vedno zavedati, da ima le tedaj upanje na uspeh, če se veže z vsemi silami v lastnem narodu in po svetu, ki se prav tako boré za pravičnost, pa čeprav so to študentje, kajzarji in delavci.

Daniilo Vojkica?

D. V.

Viri: dr. Zwitter: Koroško vprašanje 1937. — prof. Lilek: Ankagen, 1935. — Th. Veiter: Die Slowenen in Kärnten 1936; — Die Kärntner Slowenen 1937.

Ali bo res volontiranje na srednjih šolah

Dne 26. maja je bil v zbornični dvorani na univerzi članski sestanek Društva slušateljev filozofske fakultete. Namen sestanka je bil informirati študente filozofske fakultete o amandmanu o volonterstvu o vzrokih tega amandmana in o posledicah, ki bi jih imel za vse srednje šolstvo.

Odbor društva slušateljev filozofske fakultete je povabil zastopnike brezposelnih profesor-skih kandidatov, da referirajo o tem amandmanu, saj bi bili vprav oni z uvedbo volonterstva najbolj prizadeti.

Zastopnik društva brezposelnih profesor-skih kandidatov je najprej poročal o razmerah na naših srednjih šolah in o položaju brezposelnih profesor-skih kandidatov. Iz številnih člankov in anket v dnevnem časopisju vidimo, da današnja srednja šola ne zadovolji nikogar. Najrazličnejša mnenja, zakaj pada nivo na naših srednjih šolah, najrazličnejše misli in predlogi, kako rešiti našo srednjo šolo, so bili že napisani. Gotovo bi bilo treba za svobodno rešitev srednješolskega vprašanja izvesti temeljite reforme in najbrže izdelati tudi nov zakon o srednjih šolah. Toda že, če bi se upošteval obstoječi zakon o srednjih šolah iz l. 1929 in bi se res izvajal, bi bile naše srednje šole boljše. Nato je predavatelj prebral številke, ugotovljene iz uradnih izveštij vsakega srednje šolskega zavoda, ki dokazujejo, v kakem nasprotju sta zakon o srednjih šolah in dejanske razmere na njih. Te številke so bile že napisane po vseh slovenskih časopisih, celo nemških, objavljene v posebni spomenici na kraljevsko vladu in kraljevo namestništvo, ki jo je podpisalo petdeset reprezentativnih slovenskih kulturnih in stanovskih organizacij in 22 slovenskih osebnosti, te številke so s podrobnim komentarjem izšle v posebni brošuri, te številke so bile prinesene v narodni skupščini; razmere niso boljše, uvaja se že volonterjanje. Te številke dokazujejo, da sta glavna vzroka tem razmeram na naših srednjih šolah: 1. prenapolnjenost zavodov in razredov, 2. pomanjkanje učnih moči. Medtem ko je število učencev od leta do leta stalno naraščalo, pa število profesorjev od leta krize 1932. ni raslo v odgovarjajočem razmerju. Posledica je bila, da so morali poučevati gotove predmete nestrokovnjaki, da so morali ravnatelji skrčevati pouk, da imajo skoraj vsi profesorji brezplačne nadure, ki jih zakon dovoljuje le za skrajne primere in so tako preobremenjeni. Profesorjev od l. 1932. niso več nastavljali v takem številu, kakor je bilo potrebno. Tedaj je nastopila brezposelnost med profesor-skimi kandidati. Ali je danes brezposelnost profesor-skih kandidatov pri takem položaju šolstva upravičena? Ali ni težko govoriti o hiperprodukciji diplomiranih filozofov? V vsej državi je danes 1200 brezposelnih profesor-skih kandidatov. V Sloveniji jih je 163. Od teh je 33 pedagogov, ki po izjavah odločujočih prosvetnih činiteljev nimajo prav nobenih izgledov na zaposlitev niti na srednjih niti na meščanskih šolah. 29 je brezposelnih germanistov. Geografov in zgodovinarjev je 28. Tudi ti so zelo na slabem; prosvetni činitelji izjavljajo, da dve leti ne bo nastavljen noben slovenski zgodovinar ali geograf, to pa zato, ker je ta stroka najštevilnejše zastopana v Beogradu in Skoplju, tako da je sedaj 200 brezposelnih zgodovinarjev in geografov po vsej državi. V Sloveniji je nadalje brezposelnih 27 slavistov, 21 romanistov, 11 naravoslovcev, 3 klasični filologi, 5 kemikov, 2 matematiki in 2, ki sta diplomirala iz izjemnih skupin. Razvidno je, da so diplomiranci iz naravoslovnih skupin mnogo na boljšem kot oni, ki so diplomirali iz filoloških in historičnih skupin. Brezposelnosti skoraj ni med klasičnimi filologi in matematiki.

Ako pogledamo sedaj še socialno stanje brezposelnih profesor-skih kandidatov v Sloveniji, vidimo: 25 se jih preživlja popolnoma samih s priložnostnimi zaslužki, večinoma slabo plačanimi inštrukcijami. Vsi ostali so še deloma ali pa popolnoma v breme staršem. 66 od teh je slabo situiranih, to so sinovi ali hčere staroupokojenecv, malih kmetov, poduradnikov, obrtnikov. 55 jih je srednje situiranih. Njihovi starši so aktivni in upokojeni državni uradniki, ali so v kakem svobodnem akademskem poklicu. Le 17 jih je dobro situiranih.

Po končanem referatu o razmerah na srednjih šolah in o položaju brezposelnih profesor-skih kandidatov, je zastopnica društva brezposelnih profesor-skih kandidatov referirala o amandmanu o volonterstvu. Razmeram na srednjih šolah in težkemu položaju brezposelnih profesor-skih kandidatov naj se pridruži sedaj še volonterjanje. Narodna skupščina je sprejela v marcu mesecu amandma o suplentih volonterjih, ki se glasi: »V srednje šole lahko prosvetni minister nastavlja suplente-volonterje, in to največ pet na eni šoli, brez pravice na ugodnosti državnih uradnikov. Suplent volonter lahko ostane v tem položaju največ tri leta. Ta čas se prizna za pokoj, napredovanje in pripravniško službo, ko stopi suplent volonter kasneje v državno službo iste stroke. Suplenti volonterji morajo delati šest ur tedensko brezplačno. V kolikor pa bodo delali več ur, se jim lahko za to število delovnih ur, odredi honorar od ure, kakor honorarnim nastavljenecem srednjih šol ter se izplačujejo iz postavke za honorarne nastavljenec srednjih šol.

Podrobne odredbe o dolžnostih suplentov volonterjev predpisuje minister prosvete.«

V prejšnjem referatu smo videli, da je med glavnimi problemi srednje šole danes pomanjkanje učnih moči. Z amandmanom o volonterstvu naj na cenem, skoraj brezplačen način za silo zamašijo veliko luknjo v našem srednjem šolstvu. Toda, ali bi se srednja šola izboljšala, če bi poučevali suplenti volonterji? Predno na to vprašanje odgovorimo, si pogledajmo socialni položaj, v katerem bo suplent-volonter. Amandma govori, da nima suplent-volonter pravice do plačila, niti do ugodnosti, ki jih nudi državna služba, lahko — torej lahko — pa dobi honorar za one ure, ki jih bo poučeval nad 6 brezplačnih ur. Ko bi bil amandma brez besedice »lahko«, potem bi imel volonter zakonito pravico do honorarja vsaj za one ure, ki jih bo poučeval poleg šestih brezplačnih ur. Toda besedica »lahko« daje možnost, da volonterju tudi teh ur ne plačajo, da bo torej suplent-volonter poučeval popolnoma zastoj. To je toliko bolj verjetno, ker se postavke za honorarne nastavljenec na srednjih šolah po finančnem zakonu za leto 1938/39 niso povečale, ampak predvideva samo one honorarne nastavljenec, ki so že bili. Iz katere postavke naj bi bili torej plačani suplenti volonterji?

Suplent ima po zakonu lahko 14 ur. Suplent-volonter bi imel v najboljšem primeru plačanih 8 ur, kajti 6 ur mora delati brezplačno. Za teh 8 ur bi dobil v najboljšem primeru 600 Din mesečno. Če pa odpade mnogo ur, kakor je to večkrat slučaj, ne pride niti do teh 600 Din, a živeti mora.

Jasno je, da 600 Din mesečno, če jih bo sploh dobival, ne bo ravno dobro vplivalo na njegovo delo, ki bi ga moral nuditi kot pedagog in predmetni učitelj. Njegovo delo bo nujno postalo površno, odvisno od 600 Din.

Iz vsega tega je razvidno, da je napačno reševati pomanjkanje učnih moči z volonterji. Ti pouka zaradi svojega lastnega položaja pač ne

bodo mogli dvigniti in nivo izobrazbe, ki ga bo dajala srednja šola, bo še dalje padal. Ali bo amandma o volonterstvu rešil brezposelnost profesorov? Kakor smo že rekli, je brezposelnih profesorov kandidatov v vsej državi 1200. V Sloveniji jih je 163. Srednjih šol je v vsej državi 180, od teh v Sloveniji 13. Amandma dopušča največ 5 volonterjev na vsako šolo. Skupno bi torej prišlo za suplente volonterje v pošteve za vso državo 900, za dravsko banovino 70 kandidatov. Jasno je, da bodo slovenski diplomirani filozofi mogli volontirati le v dravski banovini. Neglede na to, da volontiranje ni v nobenem slučaju eksistenca, bo ostalo v dravski banovini še 100 brezposelnih profesorov kandidatov, ki ne bodo mogli volontirati, tudi če bi hoteli. Če računamo, da diplomira na filozofski fakulteti povprečno 50 slušateljev na leto, vidimo, da bo brezposelnost kljub volontiranju, ki že itak ne nudi nikake eksistence, rasla dalje. Če bodo pomanjkanje učnih moči reševali z volonterji, bo rednih nastavitvev še manj kot jih je bilo dosedaj. Pa si bo mislil kdo: »Je že vse prav in res kar govoriš, po treh letih volontiranja bom pa le prišel v državno službo.« Moti se, kdor tako misli. V amandmanu ni nobenega jamstva, da pride volonter po treh letih gotovo do redne nastavitve. Nasprotno, ravnatelj lahko slabo oceni njegovo delo, ki gotovo ne bo najboljša, saj bo v najboljšem primeru odvisno od 600 Din mesečno. Mnoge volonterje bo lahko doletelo, da bodo po treh letih volontiranja zopet vprav tako popolnoma brezposelni, kot so bili, predno so se odločili za volontiranje; saj če jih bodo ravnatelji slabo ocenili, bodo še težje prišli do rednih nastavitvev.

Za zaključek je referentka poudarjala, da amandma pravi, da minister prosvete lahko nastavlja suplente volonterje. Minister torej ni obvezan tega zakona izvajati. To je razvidno tudi iz pravilnika o volontiranju, ki je pred kratkim izšel in ki zahteva, da mora vsakdo, ki hoče volontirati, prav tako vložiti prošnjo na prosvetno ministrstvo kakor za vsako nastavitvev. Brezposelni profesorovi kandidati morejo torej sami odločiti, če bodo volontirali. Nihče jih ne silijo volontirati. Če nihče ne vloži prošnje za volontiranje, bo amandma sam po sebi odpadel.

Zborovalci so sklenili, da bodo prosili vse pedagoge-strokovnjake in ugledne šolnike, da povedo stališče, ki ga imajo do amandmana o volonterstvu. Do danes je večina pedagogov strokovnjakov že izrazila svoje mnenje. Vsi se strinjajo, da bi se z izvajanjem amandmana težke razmere na srednjih šolah prav nič ne zboljšale.

Vprašanje neodvisne akademske menze

Vprašanje neodvisne akademske menze v Ljubljani postaja od leta do leta važnejše. Menze, kakor so Delavska zbornica, Že-doni, Ljudska kuhinja, Mestno zavetišče, Delavski dom in druge, so namenjene predvsem delavstvu in imajo na hrani le 300 visokošolcev in visokošolk. V Ljubljani torej nimamo niti ene menze, kjer bi akademiki dobivali dobro, tečno hrano in uživali popust v ceni. Zdravstveni pregled je pokazal, da bi moralo 400 slušateljev in slušateljic prejemati dijetno hrano zaradi raznih obolenj na želodcu in prebavilih.

V letu 1935/1936 so se resno lotili dela nekateri tovariši v okviru A. P. D. s profesorjem Králom na čelu. Izdelali so do podrobnosti točen načrt za ustanovitev akademske menze in vztrajno iskali možnosti, da dobe sredstva za njeno vzdrževanje. A vse je ostalo le pri načrtih, ker podpor ni bilo. Tudi društvo »Dom visokošolk«, ki ima v svojem programu zidanje kolegija za visokošolke, je sprejelo načrt, da bi se menza, ki je bila prvotno zamišljena le za celotno preskrbo tovarišic v domu, razširila v splošno akademsko menzo. Prav tako smo imeli priliko čitati v volilnih letakih za A. A. med drugimi zahtevami tudi zahtevo po neodvisni akademski menzi. Vendar pa so vsa prizadevanja in poizkusi ostali jalovi.

Realna tla je dobila akcija za neodvisno akademsko menzo šele letos, ko je v novem finančnem zakonu za leto 1938/39 določeno sledeče: minister za prosveto se pooblašča, da sme z odobritvijo ministrskega sveta izposlovati pri državni hipotekarni banki posojilo v znesku 4.000.000 Din za zgraditev in notranjo ureditev akademskih menz v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani in ki se njih ureditev in upravljanje predpišeta z uredbo z zakon-

ske močjo po ministrskem svetu na predlog ministrstva za prosveto.

Pričakovali bi, da bodo pri rešitvi tega vprašanja odločale univerzne oblasti in pa študentje. Toda o vsej zadevi ve univerzna oblast le toliko, da ministrstvo pripravlja na podlagi izkušenj, ki jih ima z beograjskimi menzami, načrt za upravo menz, ki bo veljal za menze beograjske, zagrebške in ljubljanske univerze.

Na eni izmed zadnjih sej medstrokovnega odbora so se zastopniki vseh študentov zedinili v zahtevi, naj bo obetajoča se akademska menza neodvisna. Neodvisnost pa ji bo zajamčena le tedaj, če se bo formiral njen upravni odbor iz zastopnikov univerzne oblasti in študentov samih. Medstrokovni odbor je sprejel zahtevo, po kateri naj

631 vrstic...

G. Fr. G. je od 1. do 4. junija v »Slovenskem Narodu« napisal 631 vrstic ali tri sestavke: »Alarm na naše gledališče«, »Še o krizi naše opere in o kritikih« in »Opero podreti ali reformirati«.

Takoj v začetku poudarjamo, da z gospodom Fr. G., avtorjem omenjenih vrstic, ne mislimo polemizirati. Zavedamo se, kako neokusen bi bil tak posel. Le do tega nam je, da ponovno opozorimo na poprečnost tipa Govekarji & Co. in da z nekaterimi najnovejšimi podatki potrdimo večno življenje Krpanove kobile.

Dvomimo, da bi bil kdo že za časa svojega življenja tako objektivno pravilno postavljen v zgodovino, kot se je to zgodilo po Cankarjevi zasluzi z Govekarjem. — Vsemu temu nakljub pa ta gospod in ta gospoda že 20 let po Cankarjevi smrti odločno živi in odločilno posega v razvoj slovenske kulture, politike... in to po istih, neizpremenjenih receptih Krpanove kobile.

Ta rod sili v ospredje dan za dnem po slovenskem časopisu. Prav v teh dneh zaključuje svoje delo s političnimi sestavki in po njegovi zasluzi ni danes na Slovenskem niti liberalcev, niti klerikalcev in ne komunistov. Krpanove kobile, ki so se pri nas ukvarjale s političnimi ideologijami in idejami, so poprečnemu slovenskemu človeku opljuvale vse, kar mu je bilo svetega. Prisilile so ga v ekstrem, v fanatizem, torej izključno v površinsko politično akcijo, ali pa ga s tem, da so mu oblatile ideje, ideal, pahnilo v anarhijo. Nasledki teh dejstev postajajo z dnem očitnejši in zavoljo njih hira doraščajoča mladina.

Edino kar še predstavlja in utegne predstavljati tudi Slovencem v bodočnosti resnično oporo, so kulturne vrednote in tiste ustanove, ki te vrednosti posredujejo. Zato je razumljiv boj redkih mladih ljudi za univerzo, opero, dramo, film... Tega boja, tega zapiranja bi morali biti veseli, razumevati bi ga morali in pospeševati. Do kraja pa je porazno, da g. Fr. G. & Co. še vedno onečaščajo ta edini zaklad, na katerega se oslanja toliko Slovencev in za katerega so mrlji po slovenskih cukrarnah naši najboljši možje, do kraja porazno, da ta gospoda s svojimi »pikantnimi« domisleki rešuje po časopisu delu Slovencev probleme kulture in naroda, teatra in polne »kase«.

Metoda, ki je politično izobrazbo, dejal bi, politično raven Slovencev potisnila globoko pod poprečnost, je bila in je: laž. Tista laž, o kateri je zapisal Kästner v svojem »Fabianu«: »Vse smeš zapisati v časopis, češar v sedmih dneh ni mogoče dokazati.« — Taka je morala Krpanovih kobil v politiki.

Metode Govekarjev — na kulturnem področju — pa so utemeljene v njihovem nazoru o »narodu« in o »kulturi« ter se javljajo v brezbarvnem, mlačnem in diletantskem obravnavanju najvažnejših ter najbolj perečih kulturnih vprašanj; v sklerotičnem Frankensteinovem cinizmu, v predmestnem duho- vičenju, v popolnem pomanjkanju inteligentnosti, intuicije, izobrazbe in fantazije. Tip Govekarjev vnaša v vsepanoge slovenskega življenja apatijo s tem, da brez duha, brez bolečine in brez notranje- ga ognja obravnava vse in da do dobra ne razume in ne zna ničesar; da govori o političnih dogodkih in kulturnih vprašanjih prav tako hladnokrvno, kot o partiji taroka ali o večerji, da registrira z enako »vnemo« n. pr. opero in opereto, Levarjevo igro ali klasično kreacijo Šaričeve in balet v kakih »Amaconkah«...

Na tak način in v tem tonu sme mogoče slabemu gospodarju poročati neodgovoren novinar o povodnji, o požaru, o kominterni, o pretepu ali o življenju in smrti farovških kuharic...

Tako po zasluzi te gospode živi poprečen Slovenec brez zanimanja ali celo z neutemeljenimi

bo v upravnem odboru akademske menze po en zastopnik proforskega zbora in po en zastopnik študentov tistih fakultet, katerih slušatelji bi reflektirali na prehrano v akademski menzi. V tem so si bili naši zastopniki edini. Da pa nas ne prehitte dogodki, kot se nam to ponavadi primeri, bi bilo potrebno:

1. da vsa v pošteve prihajajoča fakultetna strokovna društva imenujejo vsako svojega delegata. Ti naj stopijo v stik s profesorji. Naj se naredi točen načrt, kako bi se ta menza konstituirala, koliko bi bilo zanjo reflektantov, kolikšen bi bil njen proračun, kolikšne naj bi bile letne državne dotacije itd.

2. V tem smislu naj se pošljejo v Beograd prosvetnemu ministru načelni in podrobni predlogi.

predsodki ob najbolj perečih problemih svojega naroda in svojega časa; njihovo 30 letno »kulturno« udejstvovanje je v največji meri krivo tudi temu, da večina Slovencev živi o b svojem gledališču, ob operi in drami; ker niso nikdar znali niti zmogli ogreti ter pozanimati povprečnega Slovenca za njegovo gledališče, ostaja slovensko gledališče »interna zadeva nekaj tisočev ljubljanskih meščanov«. Kot logičen nasledek svojega dela in samega sebe, sodi g. Fr. G., da bo rešena naša opera takrat, »...ko se bo povečalo število prebivalstva v Ljubljani (op. ur.: danes ga je 80.000) in s tem — število stalnih abonementov in obiskovalcev predstav...« (S. N. št. 122) in prav tako v svojem tonu zagovarja umetnostno obrt, teater — tovarno in trgovsko hišo s temi besedami: »...Le trgovina z izvrstnim blagom, s skrajno marljivim, bistrim in za jasnim ciljem stremečim gospodarjem na čelu ter z enakimi, sposobnimi in po šefu vzpodbujanimi, pravilno vodenimi, točno in primerno plačevanimi sodniki uspeva in raste...« (S. N. št. 122.)

Kaj je še povedal g. Fr. G. v omenjenih treh sestavkih? — Ničesar ni povedal, le 613 vrstic je napisal. Prav to je najbolj porazno. — Hotel pa je oporekati profesorju Lipovšku, ki je v »Zvonu« pisal o krizi naše opere (diletant strokovnjaku, ki je doštudiral konservatorij, mojstrsko šolo konservatorija, kompozicijsko šolo, ki se je izobraževal v inozemstvu in ki je priznan produktiven in reproduktiven umetnik) in avtoritativno je hotel poučiti g. K. in B., ki sta si v našem listu upala povedati svoje mnenje o nekaterih vprašanjih naše opere in drame. — Naj navedemo nekaj teh vrstic:

»...Človek sem z nekoliko večjo gledališko in kritično poročevalsko prakso. Zato hočem brez žela in strastnosti odgovoriti spoštovanim idealnim teoretikom po geslu: Kdor dobro razločuje, dobro razsoja...«

»Začudilo me je tako pisanje. Od l. 1892. imamo svojo opero in je niti v dobah nemškega in še drugega terorja nismo ukinili nikdar niti za eno sezono. Opera je prenehala v Zagrebu, v Gradcu, na Dunaju v »Volksooperi« in Beograd je sploh ni imel. Mi pa smo vztrajali!...«

»...Naša opera hira že dolgo. Toda bolnika ne ozdraviš, ako kričiš nani, da je z eno nogo že v grobu. Baš bolniku je treba izkazovati posebno ljubezen, obzirnost, nego in zlasti vzpodbujanje...«

»Vedno bi veljalo pravilo, da je za malo denarja dobiti tudi malo muzike.«

»Iz volje, ambicije se često razvije vsaj ugodna rutina, včasih pa tudi sposobnost« (I). (S. N. št. 122.)

G. K. je zapisal v našem listu: »Izvajalci in kritiki so zelo tesno povezani med seboj, da so ena sama velika družina. Prečesto se družita avtor, igralec ali kritik v eni osebi... Poznanstva, osebne, celo politične simpatije in včasih še usmiljenje...« — G. Fr. G. reagira:

»Tole je pa le prehud poper! Toda tudi kritikom je koža čez in čez podplat postala in se celo takim sumničanjem samo smejejo...«

In dalje: »...Ne, opera v tako majhnem mestu kakor je Ljubljana, mora producirati toliko in toliko oper in operet brez ozira na čas in pičlo osebje brž, brž, pa če vsi živci popokajo in vsa grla omagajo... da ni — blagajna prazna...«

»Le zmerom nov repertoar privablja naše občinstvo, le z gosti se vzdržuje zanimanje za stare obrabljene opere, le s čim večjo pestrostjo se zdrži abonente, da vztrajajo do konca sezone...« (podčrtali mi).

»Zakaj za resno kritiko je treba, da opero resnično docela, globoko in do detajlov poznaš, da petje, glasbo, inscenerijo in režijo resnično tako dobro slišiš in vidiš, da o vsem mirno sodiš ter si sodbo tako dobro zapomniš (ker v parterni temi si ne moreš ničesar zabeležiti), da lahko naslednji

dan svoje opazovanje in sodbo v lepi obliki strneš v kritiko... Že samo te faktorje kritično dve do tri ure motriti, zahteva izrednih duševnih naporov. Lahko mi verjame g. P., da sem po operni veliki noviteti vselej izčrpan. Kajti poročevalci moramo motriti, zasledovati in takoj ocenjevati vrhu vsega navedenega še glasbo in libreto, ki sta nam — popolnoma neznana...» (S. N. št. 124.)

»...smatram se zgolj za gledališkega poročevalca, ki ima nekaj gledališke prakse, dobra ušesa, dobre oči, mnogo prirojene muzikalnosti in pa morda nekaj okusa. Zato ne trdim, da sem kritik temveč sem in morem biti le gledališki poročevalec. Kot tak podajam le površno, ker naglo in na papir vrženo sliko o splošnem občutju pri premieri ali tudi pri reprizi, očitam pomen in značaj avtorja in opere, le naznačim vobče uspeh ali neuspeh ter na hitrico še dostavim, kako so mi bile všeč ali ne všeč posamezne kreacije in kako je nanje reagiralo naše občinstvo... Mislim, da imajo moji tovariši pri drugih dnevnih istih namen in nad seboj isti ukaz...» (Dovolite, menimo, da je med g. Fr. G. in g. Koblerjem ali g. Mrzelom le nekaj razlike.)

»Gosp. prof. Lipovšek je začel, a povedal ni nič novega, neznanega ali pa precej nepremišljenega in naravnost krivičnega. Kdaj sem že v našem listu pripovedoval, kako se včasih gledališki poročevalec zatajuje, da ne izbruhne v brezobzirnost, zgolj iz ljubezni do zavoda in da ne škoduje itak težkim financam! Kdaj sem že pripovedoval, kako se včasih trudimo, da na čim lepši način zapišemo najtrši očitek, da med kopo cvetja skrijemo želo, ki gotovo piči, kako rafinirano stiliziramo svojo gra-

jo... Zakaj mi načeloma nočemo uporabljati buzdovana ali loparja...»

»A zdaj šele je prišel g. L. s predlogom: »Strožja izbira reflektantov na angažma, več kvalitete!« — Kakor bi bilo sploh kaj reflektantov s kvaliteto! (Tudi to si upa zapisati g. Fr. G., ki že desetletja s sredstvi dramatičnega društva vzgaja slovenske igralce za domač oder in kakor smo zadnjič brali tudi za celo Evropo.)

Prof. Lipovšek je zapisal: »...Kar se nam nudi, je diletantizem, samoljubje, včasih celo predrznost...»

G. Fr. G. reagira: »Dobro si zatulil, lev! Ampak s tuljenjem se kriza ne odpravi in z neizvršljivimi predlogi upravi ni pomagano...»

G. B. predlaga, da je treba vzgojiti mladino, ki bo pohajala v gledališče. — G. Fr. G. pa takole: »Samo svetoval bi, da začnete z vzgajanjem mladine itd. nemudoma...»

In za konec:

»Mi pa, ki smo tole gledališče in tole opero, ki se zanju ni zmenil živ krst, leta 1918. znova vzpostavili, jo gmotno utrdili in končno prepustili v upravo državi (podčrtali mi), ne dovolimo, da bi jo kdorkoli podrl...»

Mislimo, da je nadaljnji komentar nepotreben.

Danes se sprašujemo, kako je bilo in kako je mogoče, da take sestavke sploh kdo tiska in nas je sram, da bodo nekoč tudi ob njih merili kulturno raven Slovencev te dobe. — Želimo samo to, da bi Cankarjeva »Kranova kobila« čimprej izšla v posebni izdaji in da bi našla pot v vsako slovensko hišo.

France Boršnik

r—

Tujci v hiši

»Slovenska inteligenca kliče po koncentraciji« — gre za ljudi okrog »Sodobnosti«, »Dejanja« in »Lj. Zvona«, ker le v teh revijah smo brali poziv k koncentraciji slovenskih tvornih sil — »razpravlja o slovenstvu in obupuje, je malodušna in razdvojena, ker nima trdnih tal pod seboj. Tako je s slovensko inteligenco že od nekdaj, ker je brez zveze z resničnim življenjem in narodom. Mi socialisti ne delimo s to inteligenco malodušja, ker pravilno razumemo pomen narodnega vprašanja, saj ste slišali naše besede pred kratkim v Ljubljani, odklanjamo pa vsako slogoštvo in učenjaško in obupano razpravljanje o slovenstvu in jugoslovanstvu. Naša ideja je socializem, nismo tujci v tej hiši, v njej smo doma! Če hočete koncentracijo, postanite socialisti, pa bomo v koncentraciji!«

To je v kratkem stališče nekega g. J. v članku pod naslovom »Brez kompasa ne gre!« Članek je bil objavljen v majski številki »Vzajemne svobode«, mesečne revije, ki jo izdajajo slovenski socialni demokrati. Ker je to stališče nenavadno značilno za miselnost družbe, ki že nekaj desetletij bolj nesrečno kot uspešno vodi del marksistično usmerjenega slovenskega delavstva, je nekoliko komentarja tem izvajanjem potrebno.

Članek naj bi bil odgovor na klic po koncentraciji slovenskih tvornih sil, ki so ga objavile nekatere slovenske revije (Dejanje, Sodobnost, Lj. Zvon). G. J. in z njim menda družba, ki ji pripada, so razumeli ta klic kot poziv k genljivemu slogoštvu in ga po tej predpostavki seveda docela upravičeno odklonili. Mi in z nami mnogi Slovenci smo razumeli koncentracijo kot tako podreditev osebno nazorskih gledanj skupnim narodnim ciljem v prekomerno strankarsko razbiti slovenski družbi, ki oživlja vsem skupna torišča narodnega dela in prav s tem krepí osebno nazorska hotenja, odklanja in izključuje pa a priori vsako slogoštvo. Da se poslužimo primera! Krščanski socialist v taki koncentraciji ne bo postal socialni demokrat niti ne obratno, oba pa bosta n. pr. v narodno obrambnem delu zastavila svoje moči v obrambo slovenstva in če bo treba tudi skupno nastopila. Naj gospod pisec prečita proglas čeških telovadnih organizacij, kjer so se med drugim tudi češki socialisti izjavili za koncentracijo, potem mu bo to vprašanje morda bolj jasno!

Toda ni naš namen člankarja »Vz. svobode« navduševati za narodno koncentracijo, ki bi jo sam lahko pravilno razumel ako »bi bil notranje povezan s sedanjostjo svojega naroda« in če bi res nekoliko vedel »o pravem ozadju boja, ki se bje med nasprotujočimi si silami doma in po svetu«, če dovoli, da uporabimo kar njegove besede. Gre nam za vprašanje: S kakšno pravico očita člankar delu slovenske inteligenca, da se zalefava in da ne razume potreb slovenskega ljudstva? Kako je s samozavestnim ponašanjem, da je socialna demokracija vedno razumela in še vedno edino pravilno razume slovensko vprašanje?

Vsako veliko idejo je mogoče prevzeti od naroda, kjer se je rodila in jo presaditi na domača tla. Toda

vsaka politična dejavnost je uspešna in za narod koristna le takrat, če upošteva zemljo in njene posebnosti. Oznanevaleci novih idej, pa naj bodo te še tako odresilne za evropsko človeštvo, ki ne umejo svoje politične dejavnosti prilagoditi posebnostim zemlje, ki ne računajo s preteklostjo in mehanično presajajo tujo idejo na domača tla, so obsojeni na životarjenje gibanja za zmago katerega se bore. Prav tako kakor oznanjevalci novih idej, ki so samo taktiki, ki samo uspešno ali neuspešno sklepajo kompromise, ne morejo doseči za narod koristnih rezultatov. Le umsko in npravno visoko stoječi ljudje, črpajo pobud iz potreb svojega ljudstva in ki umejo velike evropske duhovne tokove usmerjati na domačih tleh, so za narod uspešni in koristni.

Ideja narodnosti je bila slovenski socialni demokratiji vseskozi, odkar živi na Slovenskem, docela subodnarnega pomena. Pravzaprav je že davno pred jugoslovenskimi unitaristi slovenstvo likvidirala. V tivolski resoluciji iz l. 1909., na katero so se naši socialni demokrati še ob petindvajsetletnici na ves glas sklicevali, čitamo, da je socialna demokracija za »popolno narodno združitev vseh Jugoslovancov neglede na različnost imena, vere, pisave, dialekta in jezikov«. V bojazni za internacionalni značaj svojega gibanja so leta 1917. dolgo odklanjali vsenarodno gibanje okrog majniške deklaracije in se oportunistično upirali vsaki misli na razbitje avstro-ogrske monarhije. — Zaradi odklanjanja načela samoodločbe malih narodov in omalovaževanja narodnega vprašanja je doživela takrat socialna demokracija v svojih vrstah težke spore. — Zapustili so jo »mladi« (Prepeluh, Štebi, Lemež in drugi), po vojni se je umaknil tudi dr. Tuma. Odhajali so politiki in široko razgledani ljudje, ki bi mogli preroditi socialistično stranko in ustvariti iz nje organizem, tvoren v slovenskem življenju, ostali pa so politikanti, ki so se oklepali svetovnonazorskega prepira. Po šestem januarju so se znašli v obujemu z raznimi unitaristi in se sklicevali na svoj unitarizem pred 25 leti. Danes, ko bi pričakovali, da bo socialna demokracija prva razumela važnost trenutka in s slovenskim delavstvom kot najnaprednejšim slojem v slovenskem ljudstvu, stopila na čelu narodne borbe, stoji vsemu temu ob strani. Kot leta 1917. omalovažuje važnost narodne koncentracije in se vzvišena nad »razpravljanjem naših literarnih in političnih salonov« izmika življenjskim vprašanjem naroda.

Tako je razumela in vrednotila socialna demokracija v naši politični zgodovini slovensko vprašanje. Med ljudstvom in socialnimi demokrati je zijal prepad. Očitek, da slovenska inteligenca ni razumela socializma, in da ji je ostal tuj, pade na socialno demokracijo v nekoliko drugačni, a vse hujši obliki nazaj. Razumeli niste slovenskega ljudstva in njegovih teženj, zato je ostal socializem Slovincem tuj, vse vaše početje pa votlo diletantstvo kakor je pred leti zapisal v »Sodobnosti« dr. Stanko Leben!

Dokaj jalovo je prizadevanje g. J., da bi svoja zgoščena izvajanja podprl s sklicevanjem na Drmoto,

Lončarja in — to je prav res hudo! — na Ivana Cankarja. Prav dobro namreč poznamo razmerje teh ljudi dosocialno demokratske stranke, ki je bilo vse prej kot pa tako, kot ga skuša člankar prikazati. Menda je to še najostreje formuliral Ivan Cankar, ko je leta 1918 na naslov socialno demokratske stranke dejal to-le: »Kakor posamezni človek, je stranka živo bitje ne mrtev kamen. Raste in razvija se z narodom iz katerega se je porodila; življenje naroda je njeno življenje, trpljenje naroda njeno trpljenje, moč naroda njena moč. Ako se tega ne zaveda ali noče zavedati, se sama izlušči iz naroda, je tujka v domači hiši; in usoda ji je pisana.«

Prav to zadnje pa velja za socialno demokracijo v nezmanjšani meri še danes. In dokler tega družba, ki vodi socialno demokratsko usmerjeno delavstvo ne bo izprevidela, bodo gospodje ostali to, kar so — tujci v hiši.

V. V.

Študent po svetu

NEMSKA IN FRANCOSKA MLADINA NA BOJIŠČU

Organizacija svobodne nemške mladine je v zvezi s francoskimi mladinskimi grupacijami priredila skupno potovanje na bojna polja na Marni. Sodelovali so tudi nekateri pisatelji. Pod geslom: »Za mir in svobodo!« je mladina obeh narodov na prizorišču najbolj krvavega svetovnega klanja svečano obljubila, da se bo z vsemi silami skupaj borila, da obvaruje človeštvo pred novim pokoljem.

(Po »Novi riječi«.)

BOLGARIJA

Po uradni statistiki je bilo 1936 vpisanih na Državni univerzi v Sofiji 6039 študentov, med temi je bilo 1652 študentk; a na Svobodni univerzi je bilo vpisanih istočasno 1887 študentov, med temi 81 študentk. 5645 študentov na Državni univ. (1614 na Svobodni univ.) je bilo neporočenih, 383 (266) poročenih, 9 (7) ločenih, a 3 so vdoveli. Roditelji 2015 študentov Državne univ. so živeli v Sofiji, 2439 v podeželskih mestih, 1499 v vaseh, a 86 v tujini. Pri študijah so 4964 slušateljev iste univerze podpirali starši, 186 sorodniki, 16 starši in sorodniki, 30 delno starši, 14 delno sorodniki, 194 je podprala država, a 4 so živeli z drugimi podporami. Na Svobodni univerzi pa je bilo 1002 podpiranih, 866 so se sami vzdrževali, 2 delno podpirali starši, 6 delno podpirala država, a 1 je vzdrževal fond »Ruskega kult. dela«.

(»Narodný Listy«, Praga.)

JAPONSKA

Aretacije profesorjev in študentov. V Nagasakiju so dne 15. decembra aretirali 372 oseb, po večini intelektualcev. Ko je znani japonski učenjak dr. Kotaro Tanaka napisal knjigo »Zakon, vera in svetišča v Šintu«, je japonski notranji minister rekel dobesedno to: »Nikoli si ne bom pomišljal streti vse, kar je svobodno miselnost. Z liberalci bom postopal brez usmiljenja.« Zlasti je zaprtih dosti odličnih profesorjev. Policija budno nadzira univerze, kar je pri študentih povzročilo močan odpor. Jasno je, da imajo številne aretacije uglednih oseb zelo negativne posledice za vlado, ker si tako napravlja med ljudstvom dosti sovražnikov.

Uradni organ japonske univerze v Kiotu je priobčil 5. novembra 1937 prešenetljive podatke o skrajni revščini, ki vlada med japonskimi študenti. — Eden izmed člankov razlaga, da jih v zadnjem semestru od 6000 študentov te univerze 557 ni moglo plačati univerzne takse, od 550 diplomiranih pa jih je na koncu preteklega leta komaj 40 našlo zaposlitev.

(Po »Novi Riječi«.)

INDIJA

Indijski študentje so se oklenili naroda z vso ljubeznijo in mu skušajo lajšati življenje. Prirejajo posebne tečaje, kjer se mladi, narodno zavedni ljudje pripravljajo za prosvetiteljsko delo med narodom. Zlasti hočejo vsaj delno odpraviti nepismenost. Kmeti privabljajo z gramofoni, kjer predvajajo govore velikih indijskih domoljubov in z magičnimi lučkami. Trudijo se, da bi ohranili krajevne tradicionalne zabave in jim dali narodni videz in barvo.

Mladini kažejo vrednost gibanja in čistoče in stare seznanjajo z osnovnimi pravili higijene. Razlagajo jim glavne bolezni in kako se jih ubranimo. Da pokažejo vrednost in ceno dela, se poprimejo vsakega poljskega dela. Kjer je le mogoče ustanavljajo javne knjižnice in s časopisi, ki jih tiskajo samo za kmete, skušajo seznaniti vsakogar z novicami po svetu.

BELGIJA

Krščanska mladina v Bruxellesu je poslala kitajski mladini sledeče sporočilo: »Mladi ste kakor mi, zato ne zaslužite tolikšnega trpljenja. To, kar se je vam zgodilo danes, se lahko nam zgodi jutri. Vaša kri je tudi naša.«

(Po »Novi Riječi«.)

Nogavice, rokavice, damsko in moško perilo, turistovske potrebščine najugodnejše

pri trdki

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Visokošolci 10% popust!

ZDRUŽENE DRŽAVE

Vsakoletni štrajk proti vojni. Po vseh Združenih državah so študentje pripravili letni štrajk proti vojni. Lanskega se je udeležilo nad milijon študentov. Na letošnjem se bo zbralo baje še več mladih ljudi že zaradi resnosti mednarodnega položaja.

ANGLIJA

Zbor angleške mladine za mir je stavil predlog, po katerem bi se ustanovila posebna komisija, ki bi imela nalogo, zbirati podatke o položaju mladine v kolonijalnih in napol kolonijalnih državah. Skupaj z njo bo skušala angleška mladina zaščititi pravice kolonijalne mladine.

Knjiga o slovenski vasi

Življenje vasi in problemi slovenskega kmečkega ljudstva sili vedno več znanstvenih delavcev k njej. Vse proučevanju. Zlasti v zadnjem času se umika romantično gledanje vaše idile znanstvenemu spoznavanju resničnega življenja slovenske vasi, ki preživlja težke čase.

Najvidnejše in najizčrpnije delo o našem kmečkem vprašanju v zadnjih letih se nam obeta v knjigi »Slovenska vas na Dolenjskem«, ki jo je spisal in založil Vinko Möderndorfer in ki v kratkem izide. Delo predstavlja izčrpano sliko ene slovenske vasi z geografskega in zgodovinskega, gospodarskega, sociološkega in kulturnega vidika in bo radi tega dozaj eno izmed prvih te vrste na slov. knjiž. trgu. Delo bo izšlo tudi v francoščini v založbi Agrarnega instituta v Parizu. Naroča se pri avtorju Ljubljana, Gajeva 9 in stane Din 120.—.

Robov »Deseti brat«

Naš najboljši karikaturist, akad. kipar g. Nikolaj Pirnat je Robovo delo ilustriral. Knjiga je razdeljena na dva dela. V prvem večjem je, kot smo že pisali, travestija Jurčičevega »Desetega brata«, v drugem delu pa je zbranih nekaj parodij.

Knjigo vsem priporočamo, saj je prva te vrste na Slovenskem. Stane broširana 30 Din, vezana in tiskana na boljšem papirju 50 Din. Ne odklanjajte poverjenikov, ki nabirajo naročnike na univerzi. Lahko tudi naročite pri avtorju z dopisnico na naslov: Ivan Rob, Ljubljana, Univerza.

Malenkosti dneva

Izjava dr. Stojadinovića

»Jutro«, 31. V., poroča:

»Glavni organ hitlerjevske mladine, revija »Wille und Macht« (Volja in moč) objavlja v svoji poslednji številki izjavo predsednika vlade dr. Milana Stojadinovića o jugoslovensko-nemškem prijateljstvu. Dr. M. Stojadinović je rekel med drugim:

»Priključitev Avstrije k rajhu je bila sprejeta v vsej Jugoslaviji s polnim razumevanjem te zgodovinske nujnosti. Jugoslovanski narod, ki se je sam trdo boril za svoje samoodločanje in svojo združitev v večji državi lahko do dna razume naravno težnjo nemške Avstrije, da se združi z rajhom. Razen tega ni Jugoslavija niti trenutek obžalovala, da je izginila tako zvana neodvisna Avstrija, ker smatra, da je s tem za vselej odstranjena možnost morebitne habsburške restavracije na Dunaju. Veselimo se, da smo sosedje velikega prijateljskega nemškega naroda, s katerim nas veže toliko interesov in s katerim smo že tako dolgo v odnošajih iskrenega na zaupanju temelječega prijateljstva.«

Ukinjenje nekaterih razredov na ljudskih šolah.

»Pred nekaj dnevi je ministrstvo prosvete izdalo službeno objavo, da je naročilo banskim upravam, naj reducirajo tiste oddelke po šolah, »kjer po sedanjem številčnem stanju ni za nje potrebnega števila učencev.« V smislu tega naročila je Kr. banska uprava v Ljubljani — odredila ukinitvev okrog 100 ljudskošolskih razredov v dravski banovini. V Ljubljani sami bo ukinjeno 22 razredov. Ukinitvev se je izvršila na podlagi predpisa ministrstva prosvete, da ne sme imeti razred z enim ali dvema šolskima letoma manj kakor 45 otrok. Na nekaterih višje organiziranih šolah bo ukinjeno celo po več razredov.

Ta odredba povzroča v prizadetih krajih veliko vznemirjenje. Na mnogih šolah, ki jim preti nevarnost redukcije razredov, prostori niti niso zadostni za tako veliko minimalno število učencev. Na drugih šolah bo zaradi zmanjšanja razredov nesporno trpela kvaliteta šolskega poduka. Tudi v higienskem pogledu bo marsikje nastopilo poslabšanje.« (»Jutro«, 4. VI. 1938.)

»Straža v viharju« srednješolcem

»V Jugoslaviji smo in s tem je nam Bog zgodovinsko potrdil, da se bomo kot Slovenci ohranili! V svitu najnovejše zgodovine se v jarki luči kaže, kaj bi pomenila slovenska država (Etat-tampon) med Karavankami in Trstom, ali kaj bi bilo z nami, če bi bil slovenski narod ostal v državnem okviru Avstrije. Zdaj smo hvala Bogu v Jugoslaviji in tu potrebujemo kar moč največje število visoko kvalificiranih strokovnjakov, ki so do zadnjih globin prežeti z mislijo, da ima Jugoslavija veliko evropsko, slovansko, kulturno, krščansko poslanstvo na Balkanu. Osnove državne politike morajo biti pravne po kriterijih krščanske, ne splošno človečanske morale! Naša prometna poli-

tika ima nalogo graditi iznova tako rekoč ceste od Kranjske gore do Djevdjelije.

Imeti moramo svojo lastno mistiko, vero v srečno urejeno Jugoslavijo, ki je druga od mistike razizma, socialnih, levičarskih utopij, od totalitarnih imperIALIZMOV.

Zdaj bi vsak diplomirani Slovenec, ki je prežet te mistike, imel svetlo pot v polnost Jugoslavije, ki bo taka, kakor jo bo inteligenca izoblikovala.«

(»Straža v viharju«, 19. maja 1938.)

Vse podčrtano je podčrtala »Straža«.

Doslednost

Akademski klub elektrotehnikov je zaprosil podjetje Hutter za počitniške prakse, nakar mu je g. Hutter poslal naslednje pismo v odgovor:

Maribor, 23. maja 1938.

Tit.

Akademski klub elektrotehnikov

Ljubljana.

Univerza kralja Aleksandra.

V posesti Vašega dopisa od 21. t. m., oprav št. 148/37/38 ugotavljamo, da je neki slušatelj ljubljanske univerze izdal brošuro¹, v kateri napada družabnika naše trdke, podtikajoč mu popolnoma neresnična dejanja.

Z ozirom na to žal nismo v položaju, da bi katerega slušatelju ljubljanske univerze še dovolili kakšne ugodnosti, ter obžalujemo, da iz tega razloga tudi Vaši prošnji ne moremo ugoditi.

S spoštovanjem

J. Hutter in drug.

J. Hutter l. r.

¹ Hitlerjevci v Sloveniji, izdal Beno Anderwald.

Popravek

V zadnji številki našega lista se je v članek »Ob dvajsetletnici pittsburske pogodbe« vrinilo več napak. Ker so jih p. n. bralci gotovo že sami korigirali, naj omenimo le nekatere. Mesto: »Analiza gospodarsko-družbenih — — — razmer« beri pravilno: »Analiza gospodarsko-družbenih — — — razmer« ter namesto: »narodno vprašanje z vsemi atributi — — —«, naj se glasi: »narodno vprašanje z vsemi atributi« itd.

Vendar pa moramo posebej opozoriti na naše nepravilno pisanje nekaterih besed v prevodu izvirne pogodbe. Prevodilec piše: »Českoslovaška pogodba, o českoslovaškem vprašanju, Českoslovaška država itd.« Ne postavlja med besedi: »česko, slovaško«, vezaja, čeprav se le ta način pisave uporablja v izvirniku, tako: »Česko-slovaška pogodba, o česko-slovaškem vprašanju, česko-slovaška država itd.«

Ker se poslužujejo načina pisanja brez vezaja oni, ki govore le o enem tkzv. českoslovaškem narodu, se nam je zdelo potrebno, da opozorimo na napako, ki smo jo zagrešili.

Slovenski akademiki v Pragi

Slovenski akademiki v Pragi so te dni osnovali svoje reprezentančno društvo A. D. »SLOVENIJA«, ki si je nadelo nalogo zastopati v tujini interese našega študentstva, pa tudi slovenskega naroda vobče in skrbeti za čim tesnejšo kulturno sodelovanje med Slovenci in Čehi ter Slovaki. Hvalevredno je, da so se v obrambo miru in svobode združili na demokratični osnovi v tem društvu vsi študentje brez ozira na kako strankarsko pripadnost.

Z ustanovnega občnega zbora so poslali prezidentu Čehoslovaške republike dr. Edv. Benešu telegram, v katerem mu izjavljajo kvoje simpatije in pripravljenost stati s čehoslovaškimi narodi ramo ob ramo.

Da bi svoj namen posvetili, so se šli pokloniti na grob velikega učitelja T. G. Masaryka v Lane, kjer so položili tudi venec.

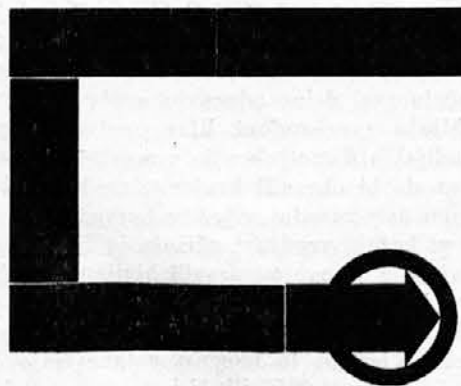
Na ustanovnem občnem zboru, so prisotni zastopniki srbskega in hrvatskega študentstva, to »narodno koncentracijo v malem«, iskreno pozdravili, ker so uvideli, da stremlje po resničnem in enakopravnem sodelovanju s Srbi kot Hrvati.

Soglasno je bil izvoljen naslednji odbor:

Predsednik Dobršek Mirko; podpredsednik Žigante Anton; tajnik Žakelj Vlado; blagajnik Ravničar Božena; zapisnikar Dornik Silvo; kulturni referent Žižek Fran; arhivar Jurčič Stane, odbornik dr. Cvetko Dragotin, revizorja Župančič Andrej ter Kovač Vilko.

ZA POLETJE!

**Najnovejše, lahke, prijetne tkanine
za damske in moške obleke v ogromni
izbiri in vedno najcenejše v**

manufakturi

NOVA K

Ljubljana

Kongresni trg 15
pri nunski cerkvi